

ISSN 1302-3519

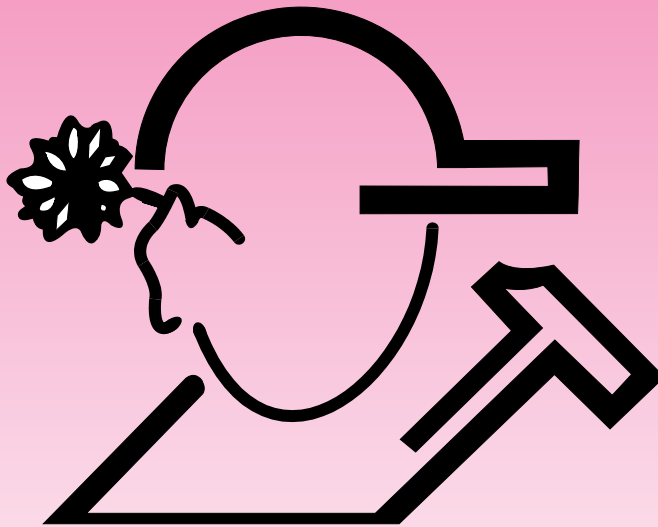
ÇALIŞMA ORTAMI

İki Ayda Bir Çıkar / Sayı : 117 Temmuz - Ağustos 2011

İŞÇİ SAĞLIĞI
İŞ GÜVENLİĞİ
ERGONOMİ
İŞ HİJYENİ
ÇEVRE
TOPLUM ÖRGÜTÇÜLÜĞÜ
ÇOCUK EMEĞİ
KADIN
SOSYAL POLİTİKA
NÜFUS
SOSYAL HEKİMLİK

- Çocuk Gelinler
- “İnsan Uyur, Tehlike Uyumaz”
- Nükleer Kazalar
- Perdeler Kapalı Kaldı
- BÜYÜTEÇ : Kaçak Göçmen İşçiler
- Kedi Gözü
- Sivas’ta Bir Kongre Bir Sergi ve Gençlere Erişmek
(13.Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Kongresi ve Fişek Enstitüsü
Çalışan Çocuklar Vakfı Fotoğraf ve Karikatür Sergisi)
- Dostluk, Güzellik, Dayanışma ve Paylaşım Gelişiyor
- İki Dakika Düşün: Tehlikeyi Tanıyalım
Su Sızdırmazlık İzolasyonu veya Boya Yapılması

www.fisek.org.tr

*Çalışan Çocuklara “Vefa Borcu” nuzu
Ödemek İster misiniz?*

*Fişek Enstitüsü’nün 29. Yılı
Çalışma Ortamı’nın 19. Yılı*

Çocuk Gelinler

Kızların küçük yaşta gelin edilmesi ile yoksulluk ve eğitimsizlik olguları içiçe. Yalnızca o mu?!

Kadına verilen değer de sorunun ana kaynaklarından biri. Bütün bunlar geleneklerle örüle örüle dev bir canavar haline gelmiş. Küçük kızları yiyip beslenen bir canavar... Ama onu alt edebilmenin yolu da, yasaklardan değil, bu canavarı besleyen yoksulluk-eğitimsizlik-kadına verilen düşük değerın çözülmesine bağlı.

“National Geographic Türkiye” Haziran sayısında bu konuya yer vermiş.

Dergide biri Hindistan'dan, biri Türkiye'den iki yazıya yer verilmiş. Fotoğraflarla yasaklı bir eylemin hangi koşullarda gerçekleşebildiğini ortaya koymuşlar. Gerçekten de, hem Hindistan'da, hem de Türkiye'de çocuk yaştaki kızları gelin etmek yasak.

Selen Doğan, **“Küçük Yaşta Evlilik Büyük Geliyor”** yazısında şöyle yazıyor:

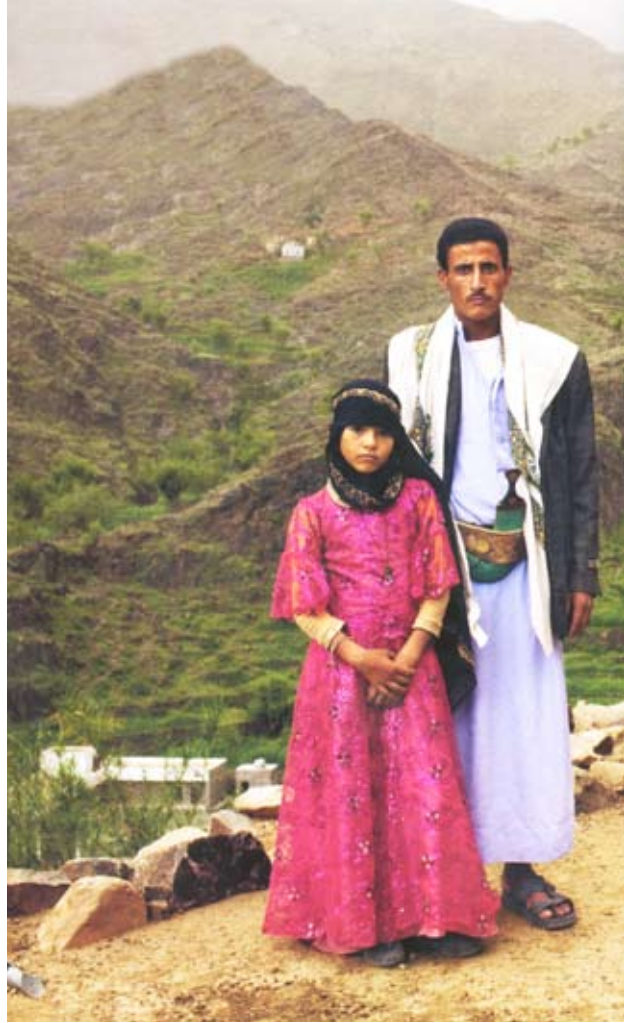
“Küçük yaşta evlenen mağdurlardan biriyim” diye başlıyor söze ... Van'da bir toplantı salonunda herkes pür dikkat onu dinliyor. O ise belki de ilk kez birilerinin kendisini dinlediği bir ortamda içi sıkıntısıyla konuşmaya devam ediyor:

“13 yaşında, herkes okula giderken ben 30 yaşında bir adamla evlendirildim. Hiç tanımadığım, hiç görmediğim, sadece babamın arkadaşının oğlu olduğunu bildiğim biriydi. Sırf bunun için beni evlendirdiler. O şahsı gördüğüm zaman, sanki karşımda babamı görüyordum. Hiçbir gün yanına yaklaşmadım, evde olduğu zaman çok korkuyordum. Odasına bile giremiyordum. Her zaman baba gözüyle bakıttım ona. O yüzden babaları şiddetle kınıyorum.” (s.155)

“Babalarımıza anlatın” diyor Düzce'den bir lise öğrencisi kız çocuk; “Çocuklarını evlendirmenin suç olduğunu bilsinler. Kanuna karşı gelmesinler. Biz koca değil, eğitim istiyoruz, okuyup meslek sahibi olmak istiyoruz. Bunu yaparsak kimi seçeceğimize de kendimiz karar veririz.”(s.154)

Cynthia Gorney “Çocuk Gelinlerin Gizli Dünyası”nda şöyle yazıyor :

“Düğün yasadışıydı ve davetliler hariç herkesten gizliydi. Ayrıca Racastan'da nikah törenleri genelde gece geç saatte yapılırdı. İşte bu nedenlerle, Hindistan'ın kuzeyindeki bu kurak kırsal yerleşimde üç çocuk gelin, kutsal yeminlerini etme hazırlıklarına ancak akşamüstü saatlerinde başladı. Toprak zeminde yan yana çömeldiler. Köylü kadınlardan bir grup, iğreti bir perde gibi etraflarını sarı kuşağıyla sarakken, bakır bir tasta kızların başına sabunla

“Onu ne zaman görsem sakanırdım. Onu görmekten nefret ederdim,” diye anlatıyor Tahani, Mecit'le evliliğinin ilk günlerinden söz ederken. Kendisi 6, Mecit ise 25 yaşındaymış o zaman. Şimdi 8 yaşında olan küçük gelin, yine bir çocuk gelin olan eski sınıf arkadaşı Ghada'yla Hacca'daki evlerinin önünde poz verdi.

Beş yaşındaki Recani

su döktü. Gelinlerden ikisi, Radha (15) ve Gora (13) adlı iki kız kardeş, olan biteni anlayacak yaştaydı. Üçüncü gelin, yani yeğenleri Recani ise beş yaşındaydı. Omzunda kelebek deseni olan pembe bir tişört giymişti. Erişkinlerden biri yıkanmadan önce onu çıkarmasına yardım etti. (...) Rüşvet kabul etmeyen bir polis memuru burada neler olup bittiğini duysa, düğünün yarıda kesilebileceğini, gözaltına alınıp, ailesini sonsuz utançla yaşamaya mecbur bırakacağını biliyordu.” (s.136)

“2008 yılında, babasının kendisini zorla evlendirdiği 30'larındaki bir adamdan boşanma isteğiyle, kendi başına kent merkezindeki bir mahkemenin yolunu bulan 10 yaşındaki Yemenli kız çocuğu Nuhood Ali'nin yaşadığı dram, dünyanın dört bir yanında manşetlere taşınırken, 30 dile çevrilen **10 Yaşındayım ve Boşanmak İstiyorum** adlı bir kitaba da konu oldu.” (s.141)

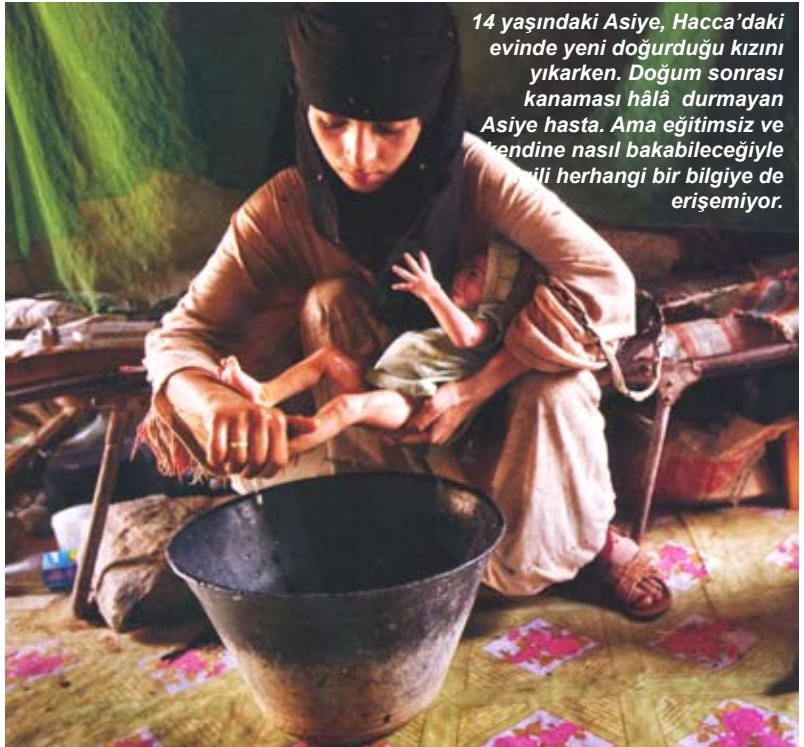
Yemenli Nujood Ali onu istismar eden kocasından kaçıp bir taksiyle mahkeme salonuna gittiğinde 10 yaşındaydı. Boşandı ve okula geri döndü. (Fotoğraflar: Stephanie Sinclair)

Erendiz Atasü, “Kadın Öykülerinde Doğu” adlı kitaba verdiği “Dullar Evi” öyküsünde şöyle yazıyor :

“Kıyılarda köşelerde gizlenen, gizliliğin içinde ülkeyi uğursuz bir ağ gibi saran dul evlerinin sakinleri... Yediden yetmişe... Kimi varsıl ama zalim ailelerin bahtsız gelinleri, kimi başlık parası uğruna yedi-sekiz yaşındayken evlendirilmiş yoksul çocukları. Kocaları öldükten sonra terk edildikleri 'dullar evi' denen bu ışısız barakalarda hepsi yoksul ve aç! Ekmek parası için ya dilenciler, ya fahişelik yapacaklar. ...”

Her zamanki kayıtsızlık, her zamanki suskunluk bu konuda da sürececek mi? İnsanlık insanlığını yitirme pahasına kafasını kuma gömecek mi? Bir iki küçük başarıyla kendini avutacak mı? Yoksa sorunların özüne inip de, “kimleri daha da zengin etmek” için insanlığın bu acıları sürdürdüğünü ve bu “birilerini daha da zengin etme” düzenini “düz” etmeden çözülemeyeceğini görecektir mi? Göremeyecekse, bu kadar beyin gücünü, bu kadar emek gücüne, bu kadar insana pes doğrusu ...

Kaynak: National Geographic Türkiye, Haziran 2011, No: 122, Sayfa: 132

14 yaşındaki Asiye, Hacca'daki evinde yeni doğurduğu kızını yıkarken. Doğum sonrası kanaması hâlâ durmayan Asiye hasta. Ama eğitimsiz ve kendine nasıl bakabileceğiyle ilgili herhangi bir bilgiye de erişemiyor.

“İnsan Uyar, Tehlike Uyumaz”

A.Gürhan FİŞEK*

Risk yaşamın vazgeçilmezlerinden... Sabah yataktaki gözümüzü açtığımız saniyeden gece yeniden kapattığımız ana kadar bir çok tehlike ile karşılaşırız. Bunları listemeye kalksak sayfalar sayfalar sürer. Bu upuzun listeyi inceleyen ya da yalnızca düşünen bir kişi, yataktan hiç çıkmak istemeyebilir. Ama bu da onu kurtarmaz. Yatağın içinde de, risk altındadır. Çığ düşebilir; deprem olabilir; sel götürebilir ya da sobadan çıkan gazdan zehirlenebilir.

Risk yaşamın vazgeçilmez ise, onunla tanışmamızın zamanı gelmiştir. Onu tanıyacağız ve ancak izin verdiğimiz ölçüde yaşamımızdan yer almasını sağlamaya çalışacağız.

Eğer karşı karşıya kaldığımız tehlikeler, bizim dışımızdaki insanlar için de, bir tehlike oluştuyorsa, sosyal bir karakter kazanır. Aynı tehlikeyle karşı karşıya kalan insanlar, onunla başa çıkabilmek için elele verirse, yürüttükleri mücadele de sosyal bir karakter kazanır. Sosyal riskler ve sosyal mücadeleler, sosyal politikanın en önemli maddelerindendir.

Sosyal politikanın olduğu gibi, sosyal güvenliğin de en temel konularından biri risk gruplarıdır. Risk, tehlikeli durumla karşılaşma olasılığıdır. Risk grupları ise, aynı tehlikeyle yüzyüze gelen insanların oluşturdukları gruplardır.

Bir çok risk grubundan söz edilebilir. Bunlardan bazılarını şu şekilde sınıflandırabiliriz :

1. Coğrafi Özellikler Açısından Risk Grupları

- Tayfun
- Sel
- İklim
- Deprem, yanardağ vb.

2. Demografik Özellikler Açısından Risk Grupları

- Çocuklar
- Gençler
- Yaşlılar

3. Cinsiyet Özelliklerine Göre Risk Grupları

- Kadınlar
- Erkekler
- Cinsel Tercihleri Farklı Olanlar

4. Sağlık Özelliklerine Göre Risk Grupları

- Engelliler (Ortopedik, işitsel, görsel, zihinsel)
- Kronik hastalığı olanlar
- Hamileler, Yeni doğum yapanlar, Çocuğunu emzirenler

- Yenidoğanlar ve bebekler
- Aynı yörede sağlık hizmetlerinden yararlananlarla yararlanamayanların bir arada bulunması

5. Toplumsal Çatışmalar Açısından Risk Grupları

- Ayrımcılık
- Göçmenlik
- Terör
- Savaş

6. İstihdam Durumu Açısından Risk Grupları

- Çalışanlar (Kendi içinde, istihdam biçimleri ve iş-kollarına göre sınıflandırılabilir)

*A-tipik çalışma biçimleri, kayıt dışı çalıştırılanlar

*İnşaat, tarım, madencilik.

- İşsizler
- Emekli
- Öğrenci
- İş aramayanlar.

resim, http://www.melihgokcek.com/SEL/ankara_sel_9 adresinden alınmıştır.

resim, <http://annelikvegebelik.net/wp-content> adresinden alınmıştır.

Sosyal güvenliği, kişinin insanca yaşama düzeyini sürdürmesini sağlayan sistem olarak görürsek, yukarıda saydıklarımızın içerdiği tüm tehlikeler karşısında, harekete geçmesi gerektiğini düşünürüz. Önce böyle bir tehlikeyle insanın buluşmasını önlemeye çalışmalı; eğer bunu başaramazsa en az zararla atlatmasını sağlamalı; bundan da başarılı olamazsa, yeniden eski dengesine kavuşmasını sağlamalıdır.

Dünya uluslarının tümü, sosyal güvenliği yukarıda tanımladığımız ölçüde, kavrayıcı ve kapsayıcı olarak görmek istememektedir. Özellikle tarihsel gelişime baktığımız zaman, oldukça kısıtlayıcı davranıldığını görebiliriz. Dünya uluslarının, sosyal güvenliğin sağlanmasındaki en düşük

* Prof.Dr., Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Genel Yönetmeni ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü - İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

<http://imggaleri.hurriyet.com.tr/Livelmages>

resim, <http://www.buzlu.org/images/heyelan> adresinden alınmıştır.

resim, <http://haber.sermimar.net> adresinden alınmıştır.

standart konusunda çoğunlukla uyusabildikleri çizgiyi bize Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 105 sayılı Sözleşmesi göstermektedir. Bu sözleşme, aşağıdaki risklerin, sistem tarafından karşılanması gerektiğini ortaya koyar :

1. İş kazalarıyla meslek hastalıkları,
2. Analık hali,
3. Hastalık (sağlık yardımları),
4. Hastalık (işgöremezlik yardımları),
5. Sakatlık,
6. Yaşlılık,
7. Ölüm,
8. Aile yükleri,
9. İşsizlik.

Bunlardan "aile yükleri" dışındakiler, Türkiye tarafından benimsenmiş ve sosyal sigortalar mevzuatına eklenmiştir.

resim, <http://img1.blogcu.com/images/i/y/o/iyoglu/yaslilik.jpg> adresinden alınmıştır.

"En az ücret" gibi, "sosyal güvenliğin en az normları" da, olması gerekenin çok altında bir düzeyi tanımlamaktadır. Sigortacılık mantığından yola çıkarak, karşılaşılan tehlikenin yaralarını onarmak için ille de nedenini arama çabası fazlaca öne geçmiştir. Sigortacılığın bu başat rolü, onarım sürecini de zedelemektedir. Sözgelimi, "ölüm" sigortasından yararlanmak için, "ölü"sünün bulunması gerekmektedir. Buna karşın, dağ-deniz kazalarında ve maden kazalarında bu her zaman mümkün olmamakta; ya da çok gecikmektedir. Bu süre içinde, yakın çevresinin yaşadığı sıkıntılar, hiç bir şekilde başışlanamaz.

Gerçekleşen bir risk dolayısıyla, ivedilikle, kişi ve yakın çevresinin uğradığı kayıplar hızla giderilmelidir. Bundan sonra, nedenler üzerinde durulmalı ve bir daha yinelenmesi için alınması gereken önlemler düşünülmeli ve uygulanmalıdır. Ama asıl beceri risk gerçekleşmeden, öngörebilmektir. Aklın ve teknolojinin vardığı bu noktada, insancıl olan budur.

resim, <http://www.nurnet.org/wp-content/uploads> adresinden alınmıştır.

resim, <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/286201.jpg> alınmıştır.

DÜNYA GÖSTERGELERİ

Nükleer kazalar

Fukuşima nükleer sızıntısı ne kadar ciddi?

Japon yetkililer, Fukuşima Daiichi nükleer santralindeki patlamadan sonra ortaya çıkan durumun Uluslararası Nükleer ve Radyolojik Durum Ölçeği'ne (INES) göre 7 seviyesine ulaştığını bildirdi. Bu da en yüksek seviye anlamına geliyor. Ancak INES'in ölçüm kriterleri bazı vakalarda yanıltıcı olabiliyor. Örneğin atmosfere salınan radyasyondan, çevresel etkilere, güvenlik sistemlerinin nereye kadar uzanabileceğine dek çok farklı etmenler dikkate alınıyor. 4-7 arasındaki düzeyler "kaza" olarak nitelendirilirken 1-3 arasındakiiler "tehlikeli olay" olarak görülüyor. Bu derecelendirme bir anlamda öznel olduğu gibi logaritmiktir de; yani 4.derece bir kaza, 3. dereceli bir kazadan 10 misli daha şiddetlidir. Fukuşima kazası, Çernobil ile aynı seviyede olsa bile, kayıplar ve çevresel etkiler göz önüne alındığında Çernobil'den çok daha önemsiz sayılabilir.

Aşağıdaki tablo belli başlı nükleer kazaları ve INES ölçeğindeki seviyelerini gösteriyor:

NÜKLEER TEHLİKENİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Belli başlı olaylar, INES ölçeği, maksimum derece 7

Aşağıdaki tablo belli başlı nükleer kazaları ve INES ölçeğindeki seviyelerini gösteriyor:

Düzye	Yer	Yıl	Kaza
7	Çernobil, UKRAYNA	1986	Çernobil nükleer santralının kalbinde meydana gelen patlama ve yangın, radyoaktif dumanın Avrupa'da çok geniş bir alana yayılmasına yol açtı. Çernobil bugün dünya tarihinin en kötü nükleer kazası olarak değerlendiriliyor.
7	Fukuşima, JAPONYA	2011	Deprem ve tsunamiyi takiben Japonya'nın Fukuşima Daiichi santralindeki kısmi erime ve yakıt havuzundaki yangın, radyasyonun zaman zaman denize ve komşu bölgelere yayılmasına yol açtı.
6	Kıştim, RUSYA	1957	Soğutma sistemindeki bir arızadan kaynaklanan patlama, santralin atık işleme bölümündeki 70-80 ton ağırlığında sıvı radyoaktif atık tankının parçalanmasına yol açtı. Tahminlere göre bu kazada 10 binden fazla insan önemli ölçüde doza maruz kaldı.
5	Windscale, İNGİLTERE	1957	Bugün Sellafield denilen Cumbria'daki reaktörün kalbinde yangın çıktı. Radyasyon yüklü bulutlar komşu bölgelere ve Avrupa'nın bir kısmına dağıldı.
5	Three Mile Island, ABD	1979	Sıkışmış bir supap, Pennsylvania nükleer santralının kalbinde kısmi erimeye yol açtı. Kazanın sonucunda korkulan olmadı; çevreye beklenilenden daha az miktarda radyasyon yayıldı.
5	Goiania, BREZİLYA	1987	Hırsızlar terk edilmiş bir hastaneden nükleer tıp alanında kullanılan yüksek oranda radyoaktif sezyum klorid dolu bir metal kutuyu çaldı. Çöpe atılan kutu çok sayıda insanın yüksek dozda radyasyona maruz kalmasına yol açtı. Radyasyonun etkisiyle 4 kişi hemen yaşamını yitirdi.
4	Tokaimura, JAPONYA	1999	Görevliler deneysel reaktör için yakıt hazırlıyorlardı. Tankın içinde muhafaza edilen yakıt, kaza sonucu "kritik kütle"ye ulaştı. Böylece nükleer reaksiyon başladı ve çevreye yayılan radyasyon iki görevlinin ölümüne yol açtı.
3	Sellafield, İNGİLTERE	2005	1957 yılında Windscale yangınının çıktığı bölgede bulunan nükleer işleme tesisinde bir borudan, nitrik asit içinde erimiş haldeki 20 ton ağırlığında nükleer yakıt sızdı. Ancak sızıntının hemen farkına varıldığı için çevreye yayılmadı.
2	Forsmark, İSVEÇ	2006	Elektrik arızası nedeniyle bir reaktör kapatıldı. Acil durumlarda soğutma sistemlerine elektrik vermek için tasarlanan yedek dört dizel jeneratörünün ikisi zamanında çalışmadı.
1	Gravelines, FRANSA	2009	Reaktörün kalbindeki yakıtın yenilenmesi sırasında bir miktar nükleer yakıt, tıkanma yapınca reaktör binası boşaltıldı, fakat radyasyon kaçığı olmadı.

Perdeler Kapalı Kaldı

Erdoğan BOZBAY

İlk kez ne zaman takıldı gözlerim o pencereye, ne zaman buluştu bakışlarımız anımsamıyorum. Ne var ki bu bendeki gerçeği değiştirmiyor. O gözleri, gözlerin sahibi o teyzeyi unutmak bir yana her geçen gün daha çok arıyor, daha çok özleyorum.

#

Bilirsiniz, köy azmanı kentler, hele de günümüzde mantar gibi bitiveren apartkondü siteler, insanı bir lokmada yutuvermeye pek iştahlıdır. Binlerce insan kısa bir zaman aralığında, görünmeyen eller tarafından buralara ışınlanır adeta damperli kamyonlardan malzeme yığını misali boşaltılır. "Yeni çevreme alışmalı, konu komşuyla tanışmalıyım" telaşıyla didinip duran bu insan(cık)lar, bir anda kendilerini yüksek yüksek apartmanlarda buluverir. Geçmişleri sıfırlanmış, gelecekleri puslanmıştır. Uzunca süre geçer aradan, "Sağımda solumda kim oturur, ne iş yapar, ne derdi vardır" sorularını yanıtlamaya zamanımız olmaz. Komşumuzun çocuğu olmuştur, bir başkasının kızı evlenmiştir, annesi, babası yada bir yakını ölmüştür, haberimiz olmaz. Külüne muhtaç olduğumuz komşuluk bir yana, selamlar, günaydınlar, iyi günler dileklerimiz bile karşılığını bulmaz, yerlerde sürünür, elinden tutup kaldıran olmaz.

#

İşte böylesine karmaşık duygular yaşadığımız günlerde tanımış olmalıyız o yaşlı komşumuzu. Ne zaman bizi görse yüzüne hüznü bir gülümseme yerleşir, eli sert rüzgarda tutunmaya çalışan sararmış bir yaprak misali hafiften sallanırdı. Çok kısa, belki de göz açıp kapayıncaya kadar geçen bu süreye neler sığdırmazdık aslında. Hayal gücü destekli ne öyküler yazardık onun hakkında. Kocasını kaybettiği açıktır. Bir süreliğine oğlunun yada kızının yanında kalmış olmalıdır. O dönemde her iki taraf da sıkıntılıdır. Açmazlarla başı dertedir. Belki de torunlarının ona, onun da sıcak bir yuvaya, ilgiye gereksinimi vardır. Aradan yıllar geçer, torunlar büyür, başlarının çaresine bakacak çağa gelir. Her biri ayrı bir oda ister. Evlerin hali malum. Üç bilemedin dört oda bir saloncuktur(!). Büyükanneye, çaresiz yol görünür. Küçük bir ev tutulur. Dayanır, döşenir, yeni bir cennet(!) yaratılır. İnsan sıcağına, insan nefesine hasret, sağır, kör, dilsiz duvarlarla dertleşilen bir cennet. Ara sıra ziyaretler yapılır, evin tüm ihtiyaçları fazlasıyla karşılanır, vicdanlar aklanır! Başkaca da ne yapılabilir ki biricik anne, sevgili büyükanneye. Ele güne muhtaç edilmemiştir, aç değil açık da değildir, karnı tok, giysileri desen hepsi iyi markalardan seçilmiştir. Ellerinden ancak bu kadarı gelmektedir.

#

Bıraksam, öykü alıp başını kim bilir nerelere gidecek. İyisi mi tadında keselim. Yaşlı çınarımızla selamlaşma ritüelimiz aylarca sürdü. Sonbahar geçti, kış geçti, bahar geldi geçiyor derken uzunca bir tatil için Ankara'dan ayrıldık. Kavurucu, uzunca sürmüş bir yazın ardından sonbahar ortalarında sevgili Ankara'mıza tekrar döndük. Ama bir eksiklik vardı bu şehirde, bir burukluk, hüznün vardı. Sonbaharın getirdiği bir hüznün değildi bu. Teyzemizin perdesi kapalıydı. Bir gün, iki gün üç gün... Yok, açılmıyordu bir türlü. Biz ise onun yıllara meydan okuyan yüzünü, yaşamışlık izi kırışıklarını, yuvalarında inzivaya çekilmiş yorgun gözlerini, yaprak titreyişi elini boşuna bekleyip durmuştuk. Korkarım, o perde, bir daha hiç açılmayacaktı.

Komşulardan duyduğumuz kadarıyla teyzemizin sağlığı biraz bozulmuş -sanırım kalça kemiği kırılmış-, daha iyi bakılır düşüncesiyle yaşlılar yurduna yerleştirilmiş. Kış ortalarında da ölüm haberi bir bıçak gibi gelip yüreğimize saplanıvermişti.

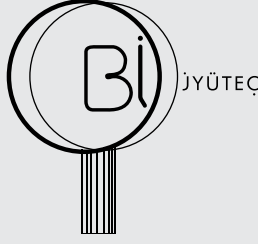
Adını bile bilmiyorduk o yaşamışlık anıtının, gerçek öyküsünü de öğrenememiştik. Nereliydi, neler yaşamıştı, neler görmüştü, huzuru, mutluluğu yakalayabilmiş miydi? Kaç çocuğu vardı, torunlar büyüyünce evladı yada evlatları, ona, biraz da vefa sınırlarını zorlayarak, "**harç bitti, yapı paydos**" mu demişlerdi? Ucu açık sorular, bundan böyle yanıtsız kalmaya mahkumdu. Sırlar, toprak altındaydı artık, mutlak sessizliğe bürünmüştü. Gerçi, ne soruların bir anlamı kalmıştı bizim için ne de yanıtların. Her gördüğümüzde içimizi ısıtan bakışıyla, küçük bir el sallayışıyla, farkında olmadan, yıllar öncesi yitirdiklerimizin yerini dolduran değerli bir varlığı yitirmiştik. Yanıtları bilsek ne olurdu bundan böyle, bilmesek ne olur?

Kim bilir, belki de yolunu dört gözle beklediği huzuru bulmuştu sonunda. O huzura ermişti belki ama bizim dünyamızda bıraktığı boşluğu biraz olsun kestirebilmiş miydi acaba? Onu asla unutamayacağımızı bilse neler düşünür, neler hissederdii! Kapanan yalnızca onun oturduğu salonun perdesi değildi aslında. Perdeyle birlikte, ömür denen yaşamışlık gerçeği de noktalanmıştı bir anlamda. Kapanan perdelerin sessiz çığlığı, kapımızı bir gün çalması kaçınılmaz yalnızlığın karanlık, acımasız yüzü, insanı iliklerine kadar ürküten ayak sesleriydi belki de. Biliyorum, can yakıcı, iç acıtıcı bir kamçı gibiydi bu ürküntü, beynimizin içinde şaklayıp duracaktı. Yaşamamız boyunca peşimizi bırakmayacak, yüzler, gözler, anılar, sevgiler, nefretler, unutulmaz sandığımız her şey giderek bizden uzaklaşacak, kapanan perdeler ise bir daha hiç ama hiç açılmayacaktı.

1. Kullanıcıları çalışma platformları uzman kişiler tarafından kurulmalı,
2. Çalışma platformunun orta seviyesinde bir ara korkuluk ve tabanında eteklik olmalı,
3. Platform üzerinde bulunabilecek maksimum yükün 4 katını kaldırabilecek dayanıklılıkta en az 45 cm genişliğinde olmalı, düşmeye ve kaymaya karşı başları sabitlenmeli,
4. Platforma gikılan merdivenin üst ve alt uçları sabitlenmeli ve platformun seviyesini yeteri kadar aşağıya çekilebilir olmalı,
5. İşçiler vücut tipi emniyet kemeri kullanmalı,
6. Yükekte çalışmayı da göz önüne alan işe giriş ve periyodik sağlık muayeneleri olmalı,
7. Kullanılan her bir kimyasal maddenin malzeme güvenlik bilgi formu (MGBF) olmalı, bu konuda işçilere bilgi verilmeli, MGBF'de belirtilen kişisel koruyucu donanım kullanılmalı,
8. Kapalı yerde ve yükseklikte çalışma izin sistemi uygulanmalıdır.

İKİ DAKİKA DÜŞÜN
> Sayfa 23'ün yanısı

Bu sayıda kaçak göçmen işçileri büyütec altına alıyoruz. Kaçak göçmenler eskiden olduğu gibi medyanın gündeminde yer almıyor. Bu durum, böyle bir sorunun ortadan kalktığı şeklinde yorumlanmamalıdır. Kaçak göçler ve kaçak göçmen işçi istihdamı devam etmektedir.

Anadolu yüzyıllardır göçerleri konuk etmiş bir doğa parçası. Bir çok büyük göçlerle karşılaşmış ve neredeyse yerli nüfusu aşan bu göçler, yönetime egemen olmuş. Bu benzeşik olmayan yapı, daha sonra imparatorlukların içerisinde yer alarak, farklı milliyetlerin hoşgörülmesini ve sistemle uyumlaşmasını da getirmiş. Bu bakımdan ister konaklamak amacıyla gelsin; isterse ve daha çok çalışmak ekmeğini kazanmak amacıyla gelsin; Türkiye'ye gelenler, ABD ve AB ülkelerinden farklı bir yaklaşımla karşılaşmaktadırlar. Bunun bir yönünü de Türkiye'nin komşu halklarla iyi geçinme ve hep iyi olarak anılma istemi oluşturmaktadır. Kötü anılmak ve hep sevilme beklentisinin kaçak göçmen-

lere karşı toplumsal davranışımızdaki yeri tartışılmalıdır. Türkiye'nin tavrında Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından birlikten ayrılan özellikle Türki Cumhuriyetlerle kurulmaya çalışılan ekonomik ilişkiler de etkili. Bu çerçevede söz konusu ülkelere esnek davranılıyor. Müslüman

olanlara karşı da her zaman hoşgörülü olduğu bir gerçektir.

Hiç kuşkusuz, bu hoşgörü ortamından yararlanarak, hem yasaları keyfi uygulamak adına, hem de işçileri ucuza-kötü koşullarda çalıştırmak adına sömürgeci davranış sergileyenler de vardır.

Sorunun medyanın ve kamuoyunun gündeminden düşmüş olması bunun artık kanıksandığını göstermektedir. Biz kanıksamak niyetinde değil, elimizden geldiğince sorunun varlığına dikkat çekme çabasıdayız. Kaçak göçmen kavramını kategorik bir ayırım olarak kullanıyor ve sınıfsal bir bakışla, tek geçim aracı emek olan insanların haklarının gasp edilmesine karşı çıkıyoruz.

'Kaçak' Göçmen Kavramı Üzerine....

Taner AKPINAR*

İnsanoğlu dünyaya kendi isteğiyle gelmemektedir. Dünyaya kendi isteğiyle gelmediği gibi, geldiğinde dünyanın neresinde yaşayacağını sürdürüleceğine, hangi ülkenin vatandaşı olacağına, hangi ırk ya da etnik kökene mensup olacağına da kendisi karar vermemektedir. Bir kez dünyaya geldikten sonra onu çevreleyen iki temel sınır bulunmaktadır. Birincisi, fiziksel doğanın koyduğu sınırdır. Bu, insanoğlunun dünya gezegenini terk edip başka bir gezegene gitmesini engellemekte ve dünya gezegeni üzerinde de maddesel olarak kendini yeniden üretmesini zorunlu kılmaktadır. İkincisi ise, günümüz dünyasında egemen olan ve ulus devlet biçiminde örgütlenmiş bulunan siyasal-ekonomik yapının koyduğu sınırdır. Bu ise, insanları, maddi yaşamı sürdürme olanaklarına sahip olmasalar da, dünyaya geldikleri coğrafyada yaşamaya zorlamaktadır. Kapitalizmin coğrafi düzeyde eşitsiz gelişmesi, geri kalmış bölgelerdeki insanların -doğal evrim süreci sonunda yaşamları sonlandıran- maddesel yaşamlarını sürdürmesini olanaksızlaştıran iki tehlike doğurmaktadır: Birincisi savaş, etnik-dinsel çatışmalar vb nedenlerle maddesel yaşamın tehlikeye girmesi, ikincisi gerekli tüketim maddelerine erişememe nedeniyle oluşan tehdit. Bu tehlikeleri yok etmek için coğrafi hareketlilik bir zorunluluk olmaktadır. Ancak, geri kalmış bölge insanları bu tehlikeleri aşmak için yola koyulduklarında, yukarıda sözü edilen ikinci sınır kendilerini çevrelemekte ve onları engellemektedir. Maddesel yaşamını sürdürenin yollarını arayan bu insanlar, sınır denetimlerini kıran ve yasalara aykırı davranan "kaçaklar" olarak

damgalanmaktadır. Kaçak damgasını yedikten sonra da mevcut yasaların kapsamı dışında tutulmakta ve aykırı davranışları gereği cezalandırılmaları meşru görülmektedir. García Hernández'in⁽¹⁾ ve Rachleff'in⁽²⁾ de dediği gibi, aslında "hiçbir insan/insanoğlu yasadışı değildir",⁽³⁾ onu yasadışı ilan eden, yine kendi ırkının egemenlerinin koyduğu kurallardır.

Kaçak göçler, bu göçlerin yönelik olduğu ülkeler ve uluslararası kuruluşlar tarafından tahmini olarak verilen istatistiklerde milyonlarca ifade edilmektedir. Bir ülkenin sınırlarından milyonlarca insanın kaçak olarak girmesi ve kaçak olarak yaşamını sürdürüp çalışıyor olmasına inanmak olanaklı değildir. Bu durumun, düşük ücretli işgücüne olan talebi karşılamak için yapılan bir manipülasyon olduğu görüşü ileri sürülebilir. Yasadışı ilan edilip kaçak damgasını yemeleri, onlardan beklenen çıkarın en üst düzeye çıkarılması içindir. Kaçak olarak damgalanmaları, bu insanların, köleliği andıran koşullarda yaşamlarına ve çalışmalarına yol açabilmektedir. Kaçak olarak adlandırılan bu göçmenler, insan kaçakçıları ya da insan tacirlerinin ağına düşüp bir meta gibi alınıp-satılabilen, işverenlerle herhangi bir hukuksal zemini olmayan tam bir bağımlılık ilişkisi içinde çalışmak zorunda kalabilmektedir.

Kaçak konumdaki göçmen işçilerin istihdamında, taraflar arasında herhangi bir pazarlık söz konusu olmamakta ve devletin de görmezden gelmesiyle, işveren diktasına dayalı bir iş ilişkisi ortaya çıkmaktadır. Kölelikte belirleyici, yani köleleri kölelik koşullarında yaşamlarını sürdürmeye zorlayan unsur mülkiyet ilişkisi -efendinin kölesinin mülkiyetine de sahip olması- iken, kaçak konumdaki göçmen işçilerde belirleyici unsur, onların yasadışı konumudur.

* Dr., Cumhuriyet Üniv. İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü / Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Vakfı Gönüllüsü

Büyütec: Kaçak Göçmen İşçiler

Yasadışı konumları, onları savunmasız bırakarak her türlü sömürüye açık hale getirmektedir. İşverenler, bu durumdan yararlanarak bu işçileri kendilerine bağımlı kılmaktadır.

Kaçak göçmen işçilerin çalışma koşulları⁽⁴⁾

Şimdi buraya kadar söylediklerimizi, Türkiye'de inşaat sektöründe çalışan kaçak göçmen işçilerin çalışma koşulları üzerinden, daha somut bir düzlemde ortaya koymaya çalışalım. Türkiye 1990'ların başlarından itibaren uluslararası kaçak işgücü göçleri almaya başlamıştır. Bu işgücünün büyük bölümü, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından birlikten ayrılan ülkelerden gelmektedir. Göçmenlerin çalışmak için Türkiye'ye gelmelerinde Türkiye'nin bu işçilerin geldiği ülkelere yönelik esnek vize rejimi uygulamaları kolaylaştırıcı rol oynamıştır. Türkiye'nin uyguladığı esnek vize rejimini, bu ülkelerle kurulmaya çalışılan büyük çaplı ticari, ekonomik ve sosyal ilişkilerin bir parçası olarak görmek gerekmektedir. Türkiye'ye kaçak göçmen işçilerin gelişi, işveren çevrelerinin işçi ücretlerindeki tarihi artışlar karşısında ucuz işgücü arayışı ile de zamansal olarak kesişmektedir.

İnşaat sektöründe yaptığımız saha araştırması, bu sektörde ağırlıklı olarak Müslüman-Türk kökenli göçmen işçilerin çalıştırıldığını ortaya koymaktadır. Kaçak göçmen işçiler emek-yoğun niteliksiz işlerde çalıştırılmaktadır. Bu işçiler daha ucuza çalıştıkları, daha doğrusu çalışmak zorunda oldukları için yerli işçilere tercihen işe alınmaktadır. Kaçak göçmen işçilerin bir kısmı Türkiye'ye yasadışı yollardan gelirken, bir kısmı Türkiye'nin bunların geldiği ülkelere uyguladığı birkaç aylık vizesiz giriş olanağından yararlanarak turist konumunda gelmektedir. Bunlar da yasal süresi içinde geri dönmeyerek yasadışı konuma düşmek-

resim, <http://www.google.com/imgres?imgurl> adresinden alınmıştır.

tedir. Görünürde turist olan bu işçilerin pasaportlarına çoğunlukla işverenler el koymaktadır. Kaçak göçmen işçiler, herhangi bir pazarlık gücüne sahip olmadığından işveren tarafından sunulan koşullarda çalışmaya razı olmaktadır.

İşverenler kaçak göçmen işçileri görünürde gündelik yevmiye ile çalıştırmakta ancak, yevmiyeyi hak etmek için günlük verilen belli bir iş miktarının bitirilmiş olması gerekmektedir. Bu da, gerçekte bu işçilerin parça başı çalıştırıldığı anlamına gelmektedir. Verilen günlük iş miktarının bitirilmesi çoğunlukla gece geç saatlere kadar çalışmayı gerektirmektedir. İnşaat sektörünün doğası göz önüne alındığında, kaçak göçmen işçilerin insan gücünün kapasitesinin sınırlarını zorlayan bir çalışma düzeninde çalıştırıldığı söylenebilir. İşverenler çoğunlukla işe başlarken taahhüt ettiği ücreti de ödememektedir. Kaçak göçmen işçiler buna karşı herhangi bir mücadeleye aracına ve koruyucu mekanizmaya sahip değildir.

Bu işçiler insanlık dışı koşullarda barınmakta ve yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadır. İnşaatların bir köşesinde ya da derme çatma kulübelerde veya da ormanlık alanlarda banyo ve tuvalet gibi temel altyapıdan bile yoksun koşullarda barınmaktadırlar. Çok ağır ve yorucu işlerde çalışmalarına rağmen son derece kötü ve dengesiz beslenmektedirler. İş dışında uyumaktan başka bir şeye ne zamanı ne de olanağı bulunan bu işçiler adeta bir iş hayvanına indirgenmiş durumdadır. Bu satırları yazmaktaki amacım acıtasyon yapmak değil, yalnızca çıplak gerçekliği dile getirmek...

Dipnotlar

(1) García Hernández César C., (2008), "No Human Being is Illegal," Monthly Review, Volume 60, Number 2, pp. 23-31.

(2) Rachleff Peter, (2008), "No Human Being is Illegal," ><http://www.zmag.org/znet/viewArticle/18264><.

(3) Bu ifadenin -hiçbir insan/insanoğlu yasadışı değildir (no human being is illegal)- 2006 yılında, ABD'de, sokaklara dökülen göçmen işçilerin kullandığı bir slogan olduğunu belirtmek gerekir.

(4) Burada aktardığım bilgiler "Türkiye'ye Yönelik Düzensiz Göçler ve Göçmenlerin İnşaat Sektöründe Enformel İstihdamı" başlıklı doktora tezim için yaptığım saha araştırmasına dayanmaktadır.

resim, <http://francishunt.blogspot.com/2011/04/illegal-immigrants.html> adresinden alınmıştır.

Türkiye'nin "Görünmeyen" Emekçileri: Yabancı Göçmenlerin Çalışma Hayatlarına Genel Bir Bakış

Görkem DAĞDELEN*

I. GİRİŞ:

Türkiye, 1990'lara kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar ve Kafkasya'daki eski topraklarından gelen göçmenlerin iskân edilmesi deneyimlerini yaşamıştır. Devletin çeşitli kurumlarının ev, toprak veya iş bulma konusunda yardımcı olduğu, Müslüman ve Türk kökenli bu göçmenlerin çoğunluğunun belli süreler sonunda Türk vatandaşlığına geçtiği bilinmektedir (Tekeli, 1990). 1990'lardan itibaren ise farklı kimliklere sahip göçmen grupların, Asya, Orta Doğu ve Afrika'nın çeşitli ülkelerinden gelerek, bazen kısa bazen de uzun süreli olarak Türkiye'ye yerleşmeye başladıkları görülmektedir. Yeni küresel kapitalist sistemin yarattığı yoksulluk, sözü geçen bölgelerdeki savaşlar, iç çatışmalar, Sovyetler Birliği'nin dağılması bu bu grupların Türkiye'ye gelmelerinin başlıca nedenlerindendir. 1980'lerden itibaren Türkiye'nin esnekleşen sınır politikaları ve Türkiye ekonomisinin enformel sektörün önemli bir yer tuttuğu ihracata dayalı büyüme modeline geçmiş olması, uluslararası göçmenlerin gelişini özendirmiş diğer faktörlerdir (Erder, 2000). Türkiye'ye çalışmak veya iltica başvurusu yapmak üzere gelen göçmenlerin önemli bir kısmı, ya sınırları yasal olmayan yollardan geçmekte, ya yasal vize sürelerini aşmakta, ya da oturma ve çalışma izinlerini alamamaktadır. Türkiye'deki düzensiz göçmenlerin kesin bir sayısını vermek mümkün değildir. 1995-2005 yılları arasında, Türkiye sınırlarına giriş yaparken ve/veyahut Türkiye sınırları içinde gerekli yasal belgeleri olmamaları nedeniyle tutuklanan 566.552 göçmen (İçduygu, 2006), Türkiye'deki bütün düzensiz göçmenlerin sadece bir kısmını oluşturmaktadır. Gerekli yasal belgelerinde eksiklikler olan göçmenler için İngilizce akademik yazında kullanılan "irregular migrant" kavramının Türkçe'deki karşılığı olan "düzensiz göçmenler" bu göçmenleri tanımlamak için kullanılabilir. Akademik yazında, basında ve gündelik dilde sıklıkla kullanılan "kaçak" kavramının içerdiği pejoratif anlamdan dolayı böyle bir kullanım daha yerinde gözükmemektedir. Sonuç olarak bu göç hareketleri, yasal haklardan yoksun ve sosyal güvence olanaklarından yararlanamayan düzensiz göçmenlerin yaşadıkları mağduriyetleri hem insani hem de siyasal bir tartışma haline getirmektedir (Lordoğlu, 2010). Bu yazıda, Türkiye'deki düzensiz göçmenlerin çalışma hayatlarına ilişkin genel bir resim çizilmeye çalışılacaktır. Yazının sınırlarını aşmamak adına, yalnızca İstanbul'daki düzensiz göçmenler mercek altına alınacaktır. Aşağıdaki paragraflarda, öncelikle yabancı göçmenlerin hangi iş kollarında, ne gibi koşullarda çalıştığı tartışılacak; sonrasında,

bu göçmenlerin çalışma hayatlarında devletin farklı kurumlarıyla ne gibi karşılaşmalar yaşadıkları ve yasal haklarının boyutları ortaya konulacaktır. Sonuç kısmında ise, konuyla ilgili genel bir değerlendirme yapılacak ve bazı öneriler sunulacaktır.

II. İŞ PİYASALARINDA DÜZENSİZ GÖÇMENLER

İş piyasalarındaki yabancı göçmenlerin konumlarını inceleyen, Türkiye'ye farklı nedenlerle ve çeşitli amaçlarla gelen düzensiz göçmenleri tek bir grup gibi düşünmemek önemlidir. Türkiye'deki düzensiz göçmenler, geliş nedenleri, yasal konumları ve ileriye dönük amaçları açısından iki grup olarak düşünülebilir. Çoğunlukla Afganistan, Pakistan, Bangladeş, Irak, İran ve Somali gibi ülkelerden can ve mal güvenlikleri olmadıkları için gelen, belirli bir süre Türkiye'de durduktan, Türkiye'yi bir "ara durak" olarak kullandıktan sonra göç süreçlerine devam etmek isteyen göçmenler birinci grubu oluşturmaktadır. Bu göçmen gruplarından bazıları Batı ülkelerine "mülteci" statüsü alarak gitmeyi

planlamakta; bu amaçla da Birleşmiş Milletler İltica Yüksek Komiserliği'ne başvurmaktadır (Kirişçi, 2003). Bazıları ise, yasal olmayan yollardan canları pahasına sınırları geçip, Avrupa ülkelerine yerleşmeye çalışmaktadırlar. Öncelikli göç nedenleri Türkiye'de çalışma yaşamına girmek olmasına karşın, geçim zorlukları bu göçmenleri kısa süreli işlerde çalışmaya itmektedir. Bir diğer göçmen grubunu ise Romanya, Moldova, Rusya, Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan gibi eski Sosyalist Bloğu ülkelerinden Türkiye'ye belirli bir süreliğine çalışmak için gelen göçmenler oluşturmaktadır. Sözü geçen ülkelere kolay vize verildiği için, sınırları yasal yollardan geçen bu göçmenlerin çalışma yaşamlarını gerekli yasal belgeler almadan ve bir süre sonra da vize sürelerini aşarak sürdürmeleri, oldukça olağan bir durumdur. Bu ülkelerden gelen göçmenler arasında, belirli miktarlarda para biriktirdikten sonra ülkelerine dönmeyi amaçlayanlar çoğunluğu oluşturmaktadır.

* Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

resim, <http://www.google.com/imgres?imgurl> adresinden alınmıştır.

Bu noktada yazının odağını, düzensiz göçmenlerin uğrak noktalarının başında gelen İstanbul'a çevirmek uygun düşecektir. Bu büyük kentin ekonomik yaşamının farklı iş kollarında çalışan düzensiz yabancı göçmenler, yazının başlığında da ima edildiği üzere, belirli birkaç semt dışında fazla kamusal alanda görülmemektedirler. Yapılan akademik çalışmalar (İçduygu, 2004), göçmenlerin çoğunlukla tekstil/hazır giyim, metal, inşaat, ev hizmetleri, otel-lokanta, eğlence ve fuhuş gibi sektörlerde çalışmakta olduğunu göstermiştir. Konuyla ilgili ayrıntılı ve kapsayıcı istatistikler bulunmamakla birlikte, bu çalışmalarda bazı eğilimler ortaya çıkabilmiştir. Her sektörün farklı özellikleri olmakla birlikte, göçmenlerin çoğunluğunun iş deneyimlerini, yoğun iş yükü, uzun çalışma saatleri, iş güvencesizliği, düşük ücretler ve sosyal hakların olmayışı gibi olgular belirlemektedir. Bu koşullar piyasanın dinamiklerine göre zaman zaman daha da zorlaşabilmekte veya iyileşebilmektedir.

İstanbul'daki düzensiz göçmenlerin çalışma yaşamlarıyla ilgili önemli bir nokta, göçmenlerin farklı iş kollarında dağılımlarının onların etnik kimlikleri ve toplumsal cinsiyetleriyle yakından ilişkili olduğudur. Bu dağılımı kısaca açıklamak olanaklıdır: Azerbaycan, Özbekistan ve Irak'tan gelen erkek göçmenlerin inşaat ve gıda gibi sektörlerde yoğunlaştığı görülmektedir. 1990'larda tekstil ve hazır giyim sektörlerinde sıklıkla rastlanan Moldovalı ve Romanyalı erkek işçiler yerlerini son yıllarda Kırgız, Özbek ve Türkmen erkek göçmenlere bırakmıştır. Nakliyat sektöründe Moldovalı ve Azeri erkek göçmenler çalışmaktadır. Zeytinburnu'nda imalatla ilgili işlerde Afgan erkek göçmenlerin bulunduğu bilinmektedir. Moldovalı ve Ukraynalı kadın göçmenlerin, otel ve eğlence sektörlerinde seks işçisi veya hazır giyim sektöründe tezgâhtar olarak çalıştığı görülmektedir. Azeri ve Gürcü kadın göçmenler ise, Moldovalı göçmenlerle birlikte İstanbul'un orta - üst sınıflarının evlerinde bakıcı ve hizmetçi olarak çalışmaktadır. Bu işkolları düzensiz göçmenlerin en çok çalıştıkları alanlar olmasına karşın, geçim zorlukları göçmenleri, İstanbul'un değişik semtlerinde umulmadık işler yaparken karşımıza çıkarabilmektedir. Kucaklarında taşıdıkları tezgâhlarla sokaklarda saat satan Nijeryalı ve Ganalı erkek göçmenlerin, otoparklarda araba yıkayarak geçinen Ukraynalı erkek göçmenlerin veya Laleli'deki

semt pazarında ülkelerinden getirdikleri şarküteri ürünlerini satmaya çalışan Moldovalı kadın göçmenlerin çalışma mekânları bu görünmeyen alanların sadece birkaç tanesidir.

III. DEVLET İLE KARŞILAŞMALAR VE YASAL HAKLAR

Giriş bölümünde de belirtildiği üzere, 1990'lara kadar Türk vatandaşlığına sahip olmayan göçmenlerin iş piyasalarında varlığı kitlesel bir hal almamıştır. Bu nedenle de konuyla ilgili yasalar, farklı resmi kurumların yetki alanlarına girecek şekilde oldukça dağınık olarak kalmıştır. Cumhuriyet'in ilk dönemlerinden başlayarak, uygulanmış bu yasalarda, göçmenlerin evrensel ölçütlere göre değil, etnik kimlerine göre sınıflandırılması söz konusu olabilmektedir. 2003 yılında yürürlüğe giren 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hak-

kında Kanun ise getirdiği yeniliklerle, çalışma izinlerinin verilmesi konusunda çağdaş ve evrensel hukuk normlarının uygulanma şansını açmıştır. Ne var ki, bu yasanın da eski yasaların ayrımcı dilinden etkilendiği kısımlar bulunmaktadır. Örneğin, yasanın belli maddelerinde, 1981 tarihli ve 2527 sayılı Türk soylu yabancıların çalışmasını düzenleyen yasaya atıf yapılmakta; böylece "Türk Soylu" sayılan göçmenler Türk vatandaşı olmamalarına karşın yabancı olarak sayılmamaktadır. Böylelikle bu göçmenlerin yabancıların almak zorunda kaldığı gerekli çalışma belgelerini almalarına gerek kalmamaktadır. "Türk soylu" görülmeyen göçmenler bu avantajdan yararlanamamaktadır. Göçmenlerin çalışmasını düzenleyen bu yeni yasayla ilgili bir diğer sorun, yasanın 10 yıla yakın bir süre önce kabul edilmesine rağmen çalışma izni olarak çalışan göçmenlerin oranında büyük bir artışın hâlâ olmamasıdır. Yasanın uygulanmasında bazı sorunların olduğu açıktır. 2003-2006 yılları sadece 28.198 kişiye çalışma izin verilmiş; bu izinlerin de büyük bir kısmı yüksek nitelikli profesyonel göçmenlerce kullanılmıştır. Türkiye'deki yabancı göçmenlerin sadece % 0.2'sinin çalışma izninin olduğu düşünülürse bu tespitin doğruluğu ortaya çıkacaktır. Kısacası, 2000'lerdeki yasal değişiklikler, bir yanda "Türk soyundan olmak" gibi objektif olmayan değerlendirme kriterlerini tam olarak ortadan kaldıramamış, diğer yanda da geniş göçmen kitlelerini yasal haklara kavuşturamamıştır (İçduygu, 2010).

resim, <http://www.google.com/imgres?imgurl> adresinden alınmıştır.

Son yıllarda göç hareketlerinin artmasının dışında, Avrupa Birliği süreci Türkiye'nin göçmenlere yönelik yeni yasal düzenlemelere gitmesine neden olmuştur. 2005'te kabul edilen İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı doğrultusunda, 2011 yılında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu taslağı oluşturulmuştur. Bu taslağın yasalaşmasıyla birlikte, Türkiye tarihinde ilk defa yabancı göçmenlerin "entegrasyonu" sorunu resmiyete kavuşacaktır. Yasanın getireceği bir diğer yenilik, yabancı göçmenler üstüne uzmanlaşmış ve kapsayıcı bir kurum olması beklenen Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kurulacak olmasıdır. Yasanın bu haliyle kabul edilmesi durumunda düzensiz göçmenlerin çalışma yaşamlarına ne yönde etkileri olacağı, var olan mağduriyetlerin ne kadar giderilebileceği henüz kestirilememektedir.

Bütün bu yasal değişiklikler göçmenlerin çalışma yaşamlarına bazen doğrudan bazen de dolaylı yollardan yansımaktadır. Örneğin eski Sovyetler Birliği ülkelerinden gelen göçmenlerin aleyhine işleyen vize değişiklikleri göçmen emekçilerin Türkiye ile kendi ülkelerine gidiş geliş sürelerine ilişkin yeni stratejiler izlemesine, böylelikle de iş yaşamlarında zorlanmalarına neden olmaktadır. Diğer yandan çalışma izni olmaksızın çalışan binlerce göçmenin devlet görevlilerince "gözetim" altında tutulduğu, çalışmalarına "göz yumulduğu", zaman zaman yapılan baskınlarla da göz yummanın keyfi olarak askıya alındığı bilinmektedir. Takdir edilmeli ki, çalışma yasasının, birçok zorluğa katlanarak Türkiye'de çalışma yaşamlarına devam eden yabancı göçmenlerin mağdur edilmeden uygulanması önemli bir hedef olarak ilgili kesimlerin karşısında durmaktadır.

IV. GENEL DEĞERLENDİRME

Yukarıda ortaya konan tablo ile, Türkiye'deki düzensiz göçmenlerin çalışma yaşamlarına ilişkin genel bir resim çizilmeye çalışılmıştır. Türkiye'ye yönelik uluslararası göç hareketleri 20 yılı aşkın bir süredir çeşitlenerek sürmekle birlikte, bu hareketlerin dinamiği ABD ve Avrupa ülkelerinin yaşadığı deneyimlerden farklılaşmaktadır. Bu ülkelerdeki sermaye birikim süreçleri ve demografik özellikler sürekli yeni göçmen ihtiyacı doğurmaktadır. Türkiye'de ise, yüksek işsizlik oranları ve vasıfsız işçi gereksiniminin, Türkiye'li çalışanlarca karşılanması nedeniyle yabancı göçmen gereksinimi yapısal olarak bulunmamaktadır. Eğlence, fuhuş ve profesyonel ev/bakım hizmetleri gibi sektörler bu konuda istisna oluşturmakta, bu sektörlerde yabancı göçmen emeğine gereksinim duyulmaktadır. Özellikle kadın göçmenlerin tercih edildiği bu sektörlerde Türkiyeli kadın işçilerin çalışmayı tercih etmemesi, yerli ve yabancı işçiler arasında bir rekabetin doğmasını engellemektedir. Diğer iş kollarında ise, yabancı göçmen çalıştırmanın bazı avantajları olmasına rağmen, iş verenlerin "baskın" riski nedeniyle belirli bir sayının üstünde yabancı göçmen çalıştırmadıkları görülmektedir. Bu sektörlerde de yabancı göçmenler Türkiyeli işçilerin esaslı bir rakibi haline gelmemektedir. Bir diğer deyişle, basında ve sendikal çevrelerce dillendirilen, "yabancı göçmenler Türkiyeli işçilerin işini alıyor" argümanları yeniden gözden geçirilmelidir.

Soruna, çalışanların en temel hakları kabul edilen, insani bir ücret ve çalışma koşulları, yasal güvenceler ve örgütlenme hakkı gibi boyutlardan bakıldığında, bu tablonun enformel sektörlerin farklı kademelerinde çalışan Türkiyeli

emekçilerinkine benzer mağduriyetler yarattığını söylemek olası. Doğaldır ki, yabancı göçmenlerin çalışma izinlerinin öncesinde "vatandaşlık hakkı" ve "oturma hakkı" gibi yasal güvencelerden bile yoksun olmaları bu mağduriyetleri katmerlendirmektedir. Bu noktada, göçmen gruplar arasında gelinen ülke, geliş amacı ve sosyo-ekonomik farklılıklara dayanan önemli ayrışmaların bulunduğunu tekrar anımsamak önemlidir. Ülkesinden can güvenliği olmadığı için kaçan ve iltica etmek isteyen göçmenlerin, çalışma hayatında yaşayacağı mağduriyetler, ülkesine gidip gelme şansı olan göçmenlerden farklı boyutlar taşıyacağı aşikardır. Yine de, yazının başlığındaki "görünmeyen" emekçiler deneyimini, hem İstanbul'un belirli kamusal alanlarında "ürkekçe" de olsa kendini gösterebilen yabancı göçmenler, hem de kamusal alana çıkma durumu bile olmayanlar için beraber düşünmek yerinde olacaktır. Böylesine bir değerlendirme, farklı göçmen grupların deneyimlerine yönelik özgün politikaların gerekliliğini göstermektedir. Bu politika ve düzenlemelerin yalnızca devlet kurumlarının değil, sivil toplum örgütleri, sendikalar ve göçmenlerin kendi öz örgütlerinin katılımıyla yapıldığında etkili olacağı da unutulmamalıdır.

Yazının sınırları nedeniyle değinilmeyen bir diğer önemli nokta, yabancı göçmenlerin her zaman devlet ve işveren gibi aktörler arasında pasif, edilgen ve mağdur bir konumda olmadığıdır. Birçok çalışmanın gösterdiği gibi (Danış, 2006; Dağdelen, 2008), göçmenler bazen bireysel bazen de kolektif olarak iş koşullarına ilişkin hoşnutsuzluklarını işverene tepki göstererek veya işten ayrılarak gösterebilmektedir. Özellikle işveren için vazgeçilmez olan bazı yabancı göçmenlerin "pazarlık gücü" daha fazla olabilmektedir. Bu tarz "direniş stratejilerinin" var olan eşitsiz ve hukuksuz yapıyı değiştirmese de aktörlere belirli bir özgürlük alanı açtığını söylemek mümkündür.

V. BİBLİYOGRAFYA

Dağdelen, G. (2008). Changing Labour Market Positions and Workplace Interactions of Irregular Moldovan Migrants: The Case of Textile/Clothing Sector in İstanbul, Turkey, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: The Graduate School of Social Science, Middle East Technical University.

Danış, D. (2006). 'Integration in Limbo: Iraqi, Afghan, Maghrebi and Iranian Migrants in İstanbul. İstanbul: MireKoc Research Projects.

Erder, S. (2000). "Uluslararası Göçte Yeni Eğilimler: Türkiye Göç Alan Bir Ülke mi?". Mübcecel Kıray için Yazılar, Fulya Atacan, Mehmet Türkay, Fuat Ercan, Hatice Kurtuluş (der.), İstanbul: Bağlam Yayınları.

İçduygu, A. (2004). Türkiye'de Kaçak Göç. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

İçduygu, A. (2006). The Labour Dimensions of Irregular Migration in Turkey. http://www.eui.eu/RSCAS/e-texts/CARIM-RR2006_05_icduygu.pdf [erişim tarihi: 12.12.2007].

İçduygu, A. (2010). "Türkiye'de Uluslararası Göçün Siyasal Arka planı: Küreselleşen Dünyada Ulus-devleti İnşa Etmek ve Korumak", Türkiye'ye Uluslararası Göç içinde, B. Pusch & T. Wilkoszewski (eds.). İstanbul: Kitap Yayınevi.

Kirişçi, K. (2003). "The Question of Asylum and Illegal Migration in European Union-Turkish Relations". Turkish Studies, 4(1).

Lordoğlu, K. (2010). "Türkiye'deki Çalışma Hayatının Bir Parçası Olarak Yabancı Çalışanlar", Türkiye'ye Uluslararası Göç içinde, B. Pusch & T. Wilkoszewski (eds.). İstanbul: Kitap Yayınevi.

Tekeli, İ. (1990). "Osmanlı İmparatorlu'ndan Günümüze Nüfus Sorunu Yer Değiştirmesi ve İskan Sorunu", Toplum ve Bilim, No. 50.

Eski Doğu Bloku Ülkelerinden Türkiye'ye Düzensiz Göç ve Kadın Emeği

Çağla Ünlütürk ULUTAŞ*

Son yıllarda giderek göç veren ülke konumundan göç alan ülke konumuna doğru evrilmekte olan ülkemizde, göç hareketlerine kadınlar damga vurmaya başlamıştır. Sosyalist sistemin çöküşünün ardından ağır bir bunalıma sürüklenen Eski Doğu Bloku ülkeleri, 1990'lı yıllardan itibaren Türkiye'ye yönelen düzensiz göç akınlarının önemli kaynak ülkeleri haline geldiler. Söz konusu düzensiz emek göçünün başlıca iki özelliği, kadın göçmen oranının erkek göçmen oranından yüksek olması ile göçmenlerin güvencesiz ve düşük ücretli sektörlerde istihdamı olarak sıralanabilir. 2010 yılı ortası için Türkiye'ye gelen kadın göçmen sayısının 734.116 olduğu öngörüldürken, bu sayının erkeklerde 676.831 olduğu öngörülmüştür (UN, 2009). Kadın göçmen sayısının görece yüksekliği, kaynak ülkelerdeki sosyo-ekonomik koşullardan çok, ülkemiz işgücü piyasalarındaki koşullarla açıklanabilir. Türkiye'de göçmen işgücüne en yoğun talebin görüldüğü ev ve bakım hizmetleri, eğlence ve fuhuş sektörü, konfeksiyon gibi sektörler daha çok kadın işgücüne açık olan cinsiyetlendirilmiş alanlardır. Bu alanların yanı sıra, gıda- lokanta, turizm ve tarım sektörlerinde de kadın göçmenler erkeklerle bir arada istihdam edilmektedirler.

Eski Doğu Bloku ülkelerindeki itici etkenler de kuşkusuz kadınların göç etme kararlarında belirleyici olmaktadır. Üniversite mezunu profesyonel meslek sahibi kadınlar, ücretlerinin temel yaşam giderlerini dahi karşılamaması nedeniyle göç etmeye karar verdikleri gibi, daha önce fabrika ve atölyelerde çalışan kadınlar da atölyelerin kapanması ile işsiz kalmaları ve tekrar iş bulamamaları sonucu göç kararı vermektedir. Toprakta eskisi gibi gelir elde edemeyen köylü kadınlar için de göç, çocuklarına kentlerde daha iyi bir yaşam olanağı sunmanın yolu ve hayatta kalma stratejilerinin bir parçası olmaktadır (Atatimur, 2008). Eski Doğu Bloku ülkelerinde eğitim ve sağlığın metalaşmasıyla bu alanlar için yüksek harcamalar yapılması ve yeni tüketim kalıplarına uygun farklı tür gereksinimlerin ortaya çıkması, bu ülkelerdeki kadınları göçe sürükleyen diğer nedenlerdir (Demirdirek, 2007: 16). Sosyalist sistemin çöküşüyle ortaya çıkan ekonomik bunalım ortamında yaşanan aile içi şiddet, eşlerin alkol sorunu, boşanma ve başka ailevi sorunlar da kadınların göç kararlarını etkileyebilmektedir. Azerbaycan ve Ermenistan kökenli kadınların göçünde ise, ekonomik sorunlardan çok savaş koşullarında can güvenliklerini sağlama amacının önemli bir etken olduğu görülmektedir (Kalfa, 2008:143).

Kadınların hedef ülke olarak Türkiye'yi seçme nedenlerinden en önemlisi, ülkelerinde ve Türkiye'de elde edebilecekleri gelir arasındaki yüksek farklılıktır. Diğer yandan coğrafi yakınlık, kayıt dışı sektörün genişliği ve denetimin azlığı, vize politikaları ile ülkeye giriş kolaylığı bulunması, zincirleme göç sayesinde Türkiye'de akraba ve arkadaş ağlarının kurulmuş olması eski Doğu Bloku ülkelerinden göç eden kadınların Türkiye'ye yönelmelerindeki en önemli gerekçelerdir. Azerbaycanlı, Türkmen, Gagauzyalı (Moldo-

valı) kadınlar için dil öğrenme kolaylığı ve kültürel yakınlık da Türkiye'yi tercih etmelerinde önemli bir gerekçedir. Ermeni göçmenler ise Türkiye'deki Ermeniler aracılığıyla veya onların yanında iş bulabilme olanakları nedeniyle Türkiye'ye göç etmeyi seçmektedirler (Ozinian, 2009).

Göçmen kadınlar, kapitalist emek formlarıyla tanışmak, kırsal alandan, başka ülkedeki bir kente göç etmiş olmak, ilk defa uluslararası bir faaliyette bulunmak gibi gerekçelerle kaygı içindedirler (Keough, 2006: 435). Diğer yandan düzensiz biçimde göç etmiş olmalarından kaynaklanan yasadışı ikamet ve istihdam statüleri, sınır dışı edilme korkusuyla her tür olumsuz çalışma koşuluna boyun eğmelerine; sağlık ve sosyal güvenlik haklarından yararlanamamalarına; sürekli polise yakalanma korkusuyla yaşamalarına yol açmaktadır. Evlerine ve çocuklarına duydukları özlem, gerçekleştirilen tüm araştırmalarda göçmen kadınların en temel problemi olarak dile getirilmektedir (Kümbetoğlu, 2005, Ünlütürk Ulutaş, 2010, Kaşka, 2006)

resim, <http://www.google.com/imgres?imgurl> adresinden alınmıştır.

Türkiye'deki bakım hizmeti açığı ve yerli kadınların yatılı olarak hizmet sunmayı tercih etmemesi nedeniyle, göçmen kadınlara yönelik en yoğun işgücü talebinin bulunduğu sektör ev hizmetleri sektörüdür. Yatılı bakım hizmetleri, işveren açısından kesintisiz bakım hizmeti alma avantajı yaratırken, göçmen kadınlar açısından da kalacak yer, yemek gibi giderleri azaltma, polisten saklanma ve para biriktirme olanağı sağlaması nedeniyle tercih edilmektedir. Bununla birlikte gözlerden irak ve korunaklı ev-içi alanı, göçmen kadınlar için koruyucu bir yuva olabildiği gibi her tür istismara açık bir alana da dönüşebilmektedir. İstanbul ve Ankara'da gerçekleştirilen çeşitli araştırmalarda (Kümbetoğlu, 2005, Ünlütürk- Ulutaş, 2010, Atatimur, 2008, Ozinian, 2009, Kalfa 2008) ev hizmetlerinde çalışan göçmen kadınlar, aşağılama, uzun saatler çalıştırma, fiziksel ve cinsel şiddet, pasaporta el koyma, ücretini eksik ödeme, hafta sonu izin vermemek, kapıyı kilitleyerek dışarı çıkmasını engelleme, yemek ve yatacak yer vermemek, çamaşır ve bulaşığı elde yıkatma gibi şiddet ve istismar biçimlerine maruz kaldıklarını aktarmışlardır.

Dedeoğlu (2011)'nın İstanbul'da Azerbaycan'ın Nahçıvan bölgesinden göç ederek konfeksiyonda çalışan ka-

* Dr., Pamukkale Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

dınlar üzerine gerçekleştirdiği araştırma, konfeksiyon sektöründe de göçmenlerin baskı ve sömürüye maruz kaldığını gözler önüne sermektedir. Azerbaycanlı kadın işçiler aynı işi yapan yerli işgücünden daha düşük ücret almakta, daha uzun saatler çalışmakta, kimi zaman çalıştıkları günlerin ücretini alamamaktadır. Bununla birlikte işverenin kovma ve sınır dışı ettirme tehdidinde boyun eğmekte, ücretlerini eksik alsalar da aynı atölyelerde çalışmaya devam etmektedirler. Yasadışı ikamet emellerinden ötürü çocuklarını okula kaydettileremeyen kadınlar, çocuklarını da atölyeye getirmekte, onlarla birlikte çalışmaktadırlar.

Türkiye'ye turist vizesiyle giriş yaparak fuhuş sektöründe kendi hesabına veya aracılara kazançlarından belirli miktarda prim ödeyerek çalışan kadınlar, fuhuş sektörünün doğası gereği istismara en açık olan gruptur. Kalfa (2008)'nin gerçekleştirdiği araştırma, fuhuş sektöründe çalışan göçmen kadınların maruz kaldığı şiddet ve istismarın boyutlarını gözler önüne sermektedir.

Düzensiz biçimde göç eden kadınlar, çoğunlukla döngüsel göçü tercih etmektedirler. Göçmenlerin gittikleri ülkede geçici bir süre çalışarak para kazanmaları, ardından ülkelerine dönüp, gereksinim durumunda yeniden çalışmak üzere gelmeleri döngüsel veya mekik göç olarak tanımlanmaktadır (Erder 2007, s.43). Kadınların iş bulma sürecinde ajanslar (komisyon karşılığı iş bulmaya aracılık eden şirketler), daha önce ülkeye gelmiş olan akraba ve arkadaşları rol oynamaktadır. Ülkelerine geri dönmekte olan mekik göçmenlerin Türkiye'de çalıştıkları işi yakınlarına bırakmalarına ve geri döndüklerinde o işe devam etmelerine sıkça rastlanmaktadır. Örneğin Gagauzya'da genel olarak 30 yaşlarında genç anneler 6 aylık dönemlerle Türkiye'ye, eşler ve babalar birkaç ay için Rusya'ya çalışmaya gitmekte, gidiş için tarlada çalışmadıkları kış aylarını tercih etmektedirler. Anne ve baba birlikte göç ettiklerinde, çocukları büyük annelerine bırakılmaktadırlar. Ne var ki, köylerinde göçmen kadınlar, çocukların terk edilmesinin ve ailelerin dağılmasının nedeni olarak görülmekte ve suçlanmaktadırlar. Bu kadınlar gittikleri ülkede erkeklerle kaçma olasılığı bulunan kadınlar olarak görülmekte, ahlak düzeylerine kuşkuyla bakılmaktadır. Türkiye'ye gitme nedenleri, bir erkek bulma amacına dayandırılmadığında bile, daha çok tüketim malzemesi alabilmek, daha çok refah elde etmek için alçaltıcı işler yapmayı kabul eden kadınlar olarak küçümsenmelerine yol açmaktadır (Keough, 2006: 441- 442). Kendi ülkelerinde göç etmeleri nedeniyle küçümsenen kadınlar, Türkiye'de de Eski Doğu Bloğu ülkelerinden kadınların fuhuş sektöründe çalışmasından beslenen önyargılar diğer sektörlerde çalışan göçmenlerin

"Nataşa" olarak damgalanmalarına ve dışarı çıktıklarında rahatsız edilmelerine yol açmaktadır (Keough, 2003).

Eski Doğu Bloku ülkelerinden düzensiz biçimde göç eden kadınların, insan onuruna yaraşır biçimde yaşamaları ve çalışmalarının yolu, vize ve istihdam politikalarıyla göç ve istihdam süreçlerinin düzenlenmesinden geçmektedir. Ulusal ve uluslararası mekanizmaların söz konusu göçmen kadınların haklarını düzenlemek için atacakları adımların yanı sıra, medyanın ve insan hakları örgütleriyle kadın örgütlerinin göçmen kadınlara yönelik ayrımcılık, damgalama ve istismarı önlemeye dönük çaba göstermeleri de önemlidir.

Kaynakça:

- Atatimur, N. (2008) Reasons and Consequences of International Labor Migration of Women into Turkey: Ankara Case, Ankara: ODTÜ (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Dedeoğlu S. (2011) "Türkiye'de Göçmenlerin Sosyal Dışlanması: İstanbul Hazır-Giyim Sanayinde Çalışan Azerbaycanlı Göçmen Kadınlar Örneği", A.Ü. SBF Dergisi, 66(1).
- Erder S. (2007) "Yabancılaşmış" Kurgulanan Ülkenin "Yabancıları", A. Arı (der.) Türkiye'de Yabancı İşçiler, Derin Yayınları, İstanbul.
- Kalfa, A. (2008) Eski Doğu Bloku Ülkeleri Kaynaklı İnsan Ticareti ve Fuhuş Sektöründe Çalışan Kadınlar, Ankara: Ankara Üniversitesi (yayınlanmamış yüksek lisans tezi).
- Kaşka, S. (2006) The New International Migration and Migrant Women in Turkey: The Case of Moldovan Domestic Workers, İstanbul: Mirekoc Research Project.
- Keough, L.J. (2006) "Globalizing 'Postsocialism': Mobile Mothers and Neoliberalism on the Margins of Europe," Anthropological Quarterly, sayı: 79, s. 431-461.
- Kümbetoğlu, B. (2005) "Enformelleştirme Süreçlerinde Genç Göçmen Kadınlar ve Dayanışma Ağları, Folklor/Edebiyat, sayı: 41, s.7-25.
- Ozinian, A. (2009) Identifying the State of Armenian Migrants in Turkey, Washington: Eurasia Partnership Foundation.
- Ünlütürk Ulutaş, Ç. (2010) "Evin içi İşyeri: Ev Hizmetleri, Ücretli Emek ve Göçmen Kadın Emeği" Kapitalizm Ataerkillik ve Kadın Emeği içinde, der. M. Yaman-Öztürk ve S. Dedeoğlu, s. 277-303. İstanbul: SAV.

Kedigözü

Servet ŞENGÜL

Görür görmez deve çekirgesine benzetmiştik onu. Kocaman gövdesi, boyumuzdan büyük lastik tekerlekleriyle, yürürken o da deve çekirgesi gibi ileri-geri sallanıyordu işte. Rengi de bir acayıptı koca çekirgenin. Kırmızı desek, değil; portakal desek benzer, ama uymaz... Kırdı- bayırda böyle bir renk görmediğimiz için "Nâfâ rengi" dedik. Aklımıza yattı, çünkü bu makinalar Nâfâ⁽¹⁾'ninmiş.

Küçücük dünyamıza paldır küldür giren bu tuhaf makinanın ismi, dilimize konuveren yeni bir tat ve sihirli bir kelimeydi "greyder". Kocaman bıçağı ile taş, toprak, kaya demeden, kasabanın kıyısından geçen eğri-büğürlü yolu kazıdı, dümdüz etti birkaç günde. Daha önce hiç öylesini görmediğimiz, burunsuz, demir kasalı, kocaman kamyonlar geldi ardından. Markalarını, heceleyle heceleyle ilk gün söktük ama yine de bir solukta söyleyemiyorduk: "In-ter-national Har-ves-ter". (Hâlbuki Arnavut Ali'nin Austin'ini birlemede söylüyorduk.) Sonra onlara kısaca "Enter" dendiğini öğrenince boş yere çabaladığımıza üzüldük. Üstelik "Enter"lerini bize hiç elletmediler. Oysa Austin'imizin aynalı kapı kollarını, mandagözünü farlarını okşayıp, tekerleklerinin tırtıllı dişlerinde parmaklarımızı gezdirirken Ali amca bize kızmazdı.

Daha bunlara alışmadan koca göbekli silindirler, su püskürten tankerler ve bunları yürüten acayip kılıklı adamlar geldiler. Bizde nasıl bir telaş, birine baksan, öbürünü kaçıyorsun. Sanki yolu biz yapıyoruz. Pek yüz vermeyip arada bir kovsalar da pes etmedik. Bir de bunların ağası, fotr şapkalı, kara gözlüklü, elleri kıkında gezen, herkese bağırıp-çağıran bir adam vardı. Ondandır korkar, görününce uzaklaşırdık. Mahmut, "Kesin çocuğu yok bunun! Ondandır bize kızıyor foterine s.çtığımın herifi." deyince çok güldük pis fotrölüye.

Büyüyünce öğrendik: 1950'lerin sonuymuş o yıllar. Menderes, Amerika'dan alınan Marşal yardımı ile yeni karayolları yapıyormuş. Yaz bitip de okula başladığımızda Amerika bu kez ağızımızdan girdi, burnumuzdan çıktı. Beyaz çuvalların üzerinde yan yana duran Türk ve Amerika bayrağı; altında, birbirinin bileklerini tutan dört el, bize süttozu ve hap şeklinde balık yağı yollamışlar. Çuvallardaki eller de "Amerika Reis i Cumhuri Marşal ile bizim Menderes'in elleriymiş." Okuldaki abilerimiz öyle demişti. Mustafa'yla bileklerimizi aynı şekilde tuttuk hemen, denedik nasıl oluyor diye. Hikâye... Neye yarar ki?

Yol yapım faaliyetleri şenlikliydi de, okulda zorla içirttikleri süt tozu sütü ve balık yağından dolayı bu kez Marşal efendiyi sevmedik. Bizim ineklerin sütünü niye beğenmemişlerdi ki? Üstelik bizim güzel Kızımız (Annem onu kızım diye severdi ki aynı zamanda ebesiydi) başımı uzatınca yavrusunu yaladığı gibi benim saçlarımı da yalardı. Hem sütü de mis gibi süt kokar, Amerikan sütü gibi midemizi bulandırmazdı. Öğretmenlerimize çaktırmadan, içermiş gibi

yapıp ağaçların dibine döküyorduk sütleri ama sıraya dizip zorla içirttikleri balık yağından kaçış olanaksızdı. İçerken burnumuzu sıksak da midemizden geri tepiyordu kokusu. Bizim kefaller, lidakiler kızarcınca mis gibi kokardı. Bayat balıktan yapmışlar her halde. "Küçük Amerika" olmak iyi de şunları içmesek olmaz mı?

Düzeltilen yola micirları seren dizi dizi kamyonların ardından, greyder kümeleri düzeltiyor ve peşi sıra yürüyen koca göbekli silindir çatır çatır eziyordu yerdekileri. Göbeğini delemesek de, yamultabilir miyiz diye makiniste çaktırmadan arkamıza sakladığımız bir iki iri taş attık önüne ama ezip gömdü hemen. Vay be? Uzak durmalı bu meretten!

Sonra, yeri-göğü kuru ot, anız ve olgun meyve kokusu sarmışken her yeri beleyen o kötü kokuyla uyandık. Kokunun kaynağında, arkasında bisürü musluğundan micirların üstüne sıcak, kara bir sıvı akıtan garip şekilli kamyonu gördük. Akıttığı şey **asfalt**mış ama büyüklerimiz ona hemen "zift" dediler. Dumanı tütüyor ki, beş adım yaklaşırsan kavrulursun. Ağustos güneşi zebani gibi tepemizde salınıyor. Bu kamyon, cehennem kazanının yürüyeni miydi yoksa? Tövbe, tövbe! Rûz-i Mahşerde kesin bu kazana atarlar bizi. Sapanla vurduğumuz serçeler, taşıladığımız sahipsiz köpekler aklımıza gelmiş olmalı ki korkuyla bir birimize baktık. Ne olur, ne olmaz diye birkaç gün kuşlara sapan atmadık tedbir olarak. Yine de seyretmekten vazgeçmedik. Tepemiz kaynayınca tulumbalı kuyuya koşup kafamızı ıslattık. Uzak durmamız konusunda kesin tembihliyiz ama bu zifti de ellememiz şart!

Sabahı zor ettik. Vardığımda, benden daha meraklı Mahmut ile Cavit çoktan yolun kıyısına çökmüştü. Gece az da olsa serinleyen hava, gündüz dökülen zifti biraz katılaştırmış. Önce bir çomakla dürterek kıvamına baktık. Karasakız gibi bir şey... Çomağın ucunda sünüyor. Sonra iki parmağımızın arasına aldık korkarak. Biraz çekince kopuyor. İyi! Kokladık. Benzin ile egzoz karışımı berbat bir şey.

Zararsız gibi görünse de parmaklarımıza bulaştı. Taşa sürüp, toprakla ovunca birazı çıktı. Parmaklamayacağız! Şimdi bu karasakızı nerelere sürsek?

Aynı denemeleri büyüklelerimiz bizden önce yapmış. Birkaç gün içinde kullanım yerlerini biz de öğrendik. Pastan delinmiş, lehim çatlamaş kovaların, su tenekelerinin dibine sürünce, taşırken yolda kaybedilen sular artık menziline ulaşıyordu. En çok sevenin ise Deli İsmet oldu. Yaz kış yalınayak gezdiği için nasırlı topukları yarık yarıktı. Sert basınca kanayan yarıklarını ziftle doldurarak bu acılarına deva bulmuştu.

İki ay süren seyir ve şamata bitti. Yere-göğe sıvanan zift kokusundan cümle mahlûkatın burnu düştü, iştahı kapandı. Gürültü- patırtı uzaklaşınca, eski sakin ve huzurlu günlerine döndüler dönmesine de, inekler, koyunlar yol boyunca otlayamadı, kediler farelerin kokusunu alamadı, kuşlar çatılarından tepelere çekildi bir zaman. Köpekler, "iyyk, iyyk" diye sızlanarak zifte basmadan yolun öte yanına geçmenin yollarını aradılar.

Yol yapım ekipleri kasabanın çıkışına ulaşmıştı ki kazmalı- kürekli başka amcalar elli adımda bir çukur kazmaya başladı. "Nooluyor be?" demeye kalmadan betondan dökülüp beyaza boyanmış boyumuza yakın yassı taşları bu çukurlara dikmeye başladılar. Merakımız, üzerine çivilenmiş el kadar parlak levhaların ne işe yaradığıydı. Amcalara "Bu ne?" dedik, "kedigözü" dediler. İnanmadık tabi... Dalga geçiriyorlar! Öyle göz mü olur? Hem göz ise niye yuvarlak değil?

Yol birkaç ay sonra trafiğe açılmış olmalı ki geceleyin tek-tük geçen araçların far ışığında bu levhalar parlıyordu. Gündüz ne kadar yakından baktıysak da sırrını çözemedik. Bir yondekiler beyaz, diğer yönü kırmızı şavkıyordu kedigözü gibi. Akşam karanlığını bekler, tek tük geçen kamyonların, otobüslerin farlarında ışımlarını izledik; her defasında şaşarak.

Geçen araç sayısı yavaş yavaş artmaya, markalar çoğalmaya başladı. Hemen kamyon markalarını paylaştık. "Faun" benimdi, çünkü önce ben söylemişim. Kimseye kaptırmadım uzun yıllar. Dev gibi bir şeydi. Say ki Koca Yusuf. Bir duman çıkarırdı ki yokuş çıkarken, arkası görünmezdi. Üç günde bir geçerdi ağır ağır. Şoförü kır saçlı amca gülümseyince, bizi gördü diye sevinirdik. Sonra, "Magirus Deutz" vardı ama biz onu kendi dilimizde "marguruzdeyuz" yaptık hemen. "Büssing" de gözdeydi fakat Faun hepsini yenerdi. Ertaş, Kazaz, Koç, vardı... Şöse 'de 60, 70 yapıyormuş. Fırtına gibi yani.

Bizim at arabaları, tedbir olsun diye bir tekeri şösede, öteki toprakta giderdi. Yağ gibi şöse 'de dört teker gitmek biraz tehlikeli olsa da pek keyifliydi çünkü tahta üzerinde sarsılmaktan kıçımız ağrırdı.

Bir sabah Mahmut soluk soluğa bahçe çitine yanaştı,

- Hadii, koş... Yarmaya...

- Niye ki?

- Akşam Debreli 'ye kamyon çarpmış oğlum...

Yolu düz geçmek için kasabanın çıkışındaki tepeyi yarıkları için oraya yarma diyorduk. Tabanları yağlayıp beş dakikada yarmaya vardık ki herkes orda. Arabanın tahta kasası dağılmış, tekerlerin ikisi yana yatmış, atın biri yarmadan aşağı uçmuş diğeri yara bere içinde ama ayakta. Mustafa amca ilçedeki hastanedeymiş ama iyiymiş diyor biri. Marangoz Kadir hasar tespiti yapar gibi arabayı elliyor,

Saraç Ahmet elleri ardında, öyle konuşmadan bakarken Nalbant Kerim koca sesiyle anlaşılmaz iri iri laflar salıyor ortalığa. Aşağı mahalleden Cuk Şükrü, Galiç Ali, Kırbiyık Şaban, herkes seyre gelmiş. "Yokuş yukarı olduğundan yavaş dokanmış...Bodoslama vursa, daatırdı valla!" dedi Torbeş Memet. Vay be! Ucundan dokanmış ha? Ya tam dokansa...

Her şeyi duymaya, görmeye çalışıyoruz yutar gibi çünkü bu tantanayı birbirimize ve kaçıranlara anlatacağız ayrılarca.

O gün Candarma tutanak tutmuş, savcı "amme davası" açmış, zaten kamyoncu alçağı ben Debreli' den davacıym demiş. "Vay deyyus, hem suçlu, hem güçlü ..." diyen Mustafa amca, "ben de davacıyım!" demiş.

Biz olayı çoktan unutmuştuk lâkin mahkeme unutmamış. Devlet bu hiç unuttur mu? İkinci duruşmada dava sonlanmış, kamyoncu alçağı kazanmış.

Mahkeme çıkışında, Hatice hala Mustafa amcaya demiş ki:

-Adam, ne dedi Hâkim?

- Hiç, ne diyecek... Arkamda kedigözü yokmuş. Ehlivukuf,⁽²⁾ "Arabının arkasında kedigözü olmadığından, şoför gece görememiş." diye yazmış. Bizi suçlu buldu Hâkim.

- Kedigözü ne be? Kedi mi takacaktı arabanın ardına?

- Ne kedisi be ya sende? Hani Nafanın dikili taşlarında parlayan şeyler var ya?

- Eee?

- Kedigözümüş onlar... Olsaymış arkamda, kamyoncu arabayı görür, çarpmazmış.

- Haydaaa! Kimin arabasında var ki?

Mahkemede yaşananlar, aynı gün ağızdan ağıza tüm kasabaya yayıldı. Kasabalının, "nerden, nasıl bulacağız" telaşına Marangoz Kadir'in aklı Hızır gibi yetiştii.

"A be ne safsınız! Yol boyundaki taşlar ne güne durur be ya? Üçü-beşi uça kim görececek, kim bilecek be aganın?"

Her araba sahibi, birkaç günde Nafia'nın işaret taşlarındaki kedigözlerinden üçer -beşer "uçurup" arka kapağına çiviledi. Artık, kaymak gibi şösedden gitmek hem kanuna uygun, hem de güvenliydi.

Dipnotlar

(1) Nafia Vekâleti: Bayındırlık Bakanlığı'nın eski adı

(2) Ehlivukuf = Bilirkişi

Sivas'ta Bir Kongre Bir Sergi ve Gençlere Erişmek

(13.Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Kongresi ve Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Vakfı Fotoğraf ve Karikatür Sergisi)

Taner AKPINAR*

Üniversitelerimizdeki Sosyal Politika kürsülerinin, 1982 yılında, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri-ÇEEİ olarak dönüştürülmesiyle, bu kürsüler bir kimlik bunalımına itilmişti. Bu bunalım ikinci bir dönüşümle, ÇEEİ'den İnsan Kaynakları'na dönüşümle aşılmaya çalışılmıştır. Bu yöndeki dönüşüm talebi sosyal politikaya bütünüyle sırt çevirmek anlamına gelmektedir. ÇEEİ Bölümleri ilk olarak bu dönüşümü gerçekleştirmek üzere toplanmaya başlamıştı. Ancak, fiili olarak "insan kaynakları yönetimi"ne ilgi devam etmekle birlikte bölümlerin tümünden "insan kaynakları yönetimi"ne dönüştürülmesi düşüncesi gündemden düşmüş görünüyor. Bunun yerine ÇEEİ Bölümleri toplantısı bölüm içi sorunların ve bölümün ilgi duyduğu sosyal politika konularının ele alındığı bir zemin haline getirilmeye çalışılmaktadır, en azından şimdilik. Bu toplantıların en işlevsel yanlarından biri de, bölümlerarası sosyalleşmeyi sağlamasıdır.

Geleneksel olarak her yıl yapılan ÇEEİ Bölümleri toplantısının 13'üncüsü bu yıl 20-21 Mayıs 2011 tarihlerinde Cumhuriyet Üniversitesi ÇEEİ Bölümünün ev sahipliğinde

Gelişme Üzerine Etkisi" ve Prof. Dr. Zeki Erdut tarafından "İşgücü Piyasasında Enformelleşme ve Çalışma Yaşamı"; Prof. Dr. Fevzi Demir'in başkanlığında yapılan ikinci oturumda ise Doç. Dr. Oğuz Karadeniz tarafından "Türkiye'de Sosyal Güvenlik Siteminin Kayıtdışı Bıraktığı İstihdam", Prof. Dr. Kuvvet Lordoğlu tarafından "Mevsimlik Tarım İşçileri: Karasu Örneği: Karasu Örneği" ve Doç. Dr. Necmettin Özerkmen tarafından "Kayıtdışılığın Toplumsal Maliyeti" başlıklı sunumlar yapılmıştır.

Sivas'ta gerçekleştirildi. Toplantının ana tartışma başlığı "kayıtdışı çalışma sorunları" idi. Sosyal politika disiplinin günümüz temel sorunsal alanlarından biri olan kayıtdışı çalışma olgusu emekçi kesimler açısından son derece aleyhte bir durumdur. Çalışma ilişkisinin kayıtdışına kaydırılarak yasal ve kurumsal düzenlemelerin devre dışı bırakılması, ücretle çalışan kesimin temel hak ve özgürlüklerini elinden alarak sömürü ilişkisini derinleştirmektedir. ÇEEİ Sivas toplantısında düzenlenen iki oturumluk kongrede bu konu birçok boyutuyla ele alınmıştır. Prof. Dr. A. Gürhan FİŞEK'in başkanlığında yapılan birinci oturumda, Prof. Dr. Şerife Türkan Özsuca ve Yrd. Doç. Dr. Şenay Gökbayrak tarafından "Türkiye'de Kayıtdışı İstihdamın Gerçekleşme Biçimleri ve Nedensellik İlişkileri", Yrd. Doç. Dr. Recep Kapar tarafından "Enformel İstihdamın Sosyal Bütünlük ve

Sivas toplantısında önceki toplantılardan farklı olarak sosyal politika disiplini açısından son derece anlamlı bir etkinliğe daha yer verildi: Sosyal politika alanında kuramsal ve eylemsel düzlemde faaliyet gösteren ve bu alanda ciddi bir birikimi olan Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı'nın fotoğraf ve karikatür sergisi. Çalışan çocukları konu alan ve çocuk işçiliğinin birçok farklı biçimini yansıtarak buna karşı bir tepki oluşturmayı amaçlayan sergi, toplantıyla eş zamanlı olarak açıldı ve hem ÇEEİ Bölümleri öğretim üyeleri hem de öğrencileri tarafından büyük bir ilgi gördü.

(*) Dr., Cumhuriyet Üniv. İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü / Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Vakfı Gönüllüsü

Bu yılki toplantıyı önceki toplantılardan ayıran diğer bir yanı da, sosyal politika disiplininin en genç mensuplarının, ÇEEİ Bölümü öğrencilerinin (Cumhuriyet Üniversitesi ÇEEİ Bölümü öğrencileri) katılımına açık olmasıydı. Öğrenciler hem toplantının organizasyonunda görev alarak hem de kongreye dinleyici olarak katılarak diğer bölümlerdeki öğretim üyeleriyle tanışma ve kaynaşma fırsatı elde etmiştir. Öğrenciler daha önceden haberdar olmadıkları Fişek Enstitüsü'nü tanıma ve çalışmalarını hakkında bilgi edinme olanağına da sahip olmuştur.

Sosyal politika disiplininin geleceği açısından ilgi çekici

ve düşündürücü olacağından hareketle, toplantıya katılan öğrencilerden sosyal politika disiplini ile henüz tanışan birinci sınıftakilerle temel bir bilgi birikimine sahip dördüncü sınıftakilerden izlenimlerini bir kağıda yazmaları istendi. Şimdi sözü, genç sosyal politikacılara bırakalım...

Samet Çelebi (ÇEEİ, 4.sınıf): Üniversitemizde ilk defa düzenlenmiş olan ÇEEİ Kongresi bölümümüz adına ve bütün ÇEEİ bölümleri adına önemli olmakla birlikte biz öğrenciler için bulunmaz bir ortamdır. Sosyal ve ekonomik sorunlar üzerine yapılan sunumlar ve Fişek Enstitüsü fotoğraf sergisi sosyal politikanın önemini bir kez daha gözler önüne sermiştir. Bu tür etkinliklerin sürekli olması dileğiyle...

Ali Haluk Bakırdöven (ÇEEİ, 4.sınıf): Düzenlenen kongre ve Fişek Enstitüsü fotoğraf sergisi çalışma hayatında olan haksızlıkları çarpıcı bir şekilde ortaya koymuştur. Bu tür etkinlikleri söz konusu haksızlıklara karşı sesimizi yükseltmek için en iyi şekilde değerlendirmeli ve sürdürmeliyiz.

Mert Ekşi (ÇEEİ, 4.sınıf): Sosyal sorunlar, ülkemizin ve üniversite camiasının en büyük hedeflerinden biridir. Böyle bir düşüncede, sorunlara çözüm bulmakta bizlerin ve bu camianın temel görevidir. Bu amaçla yapılan ÇEEİ kongresi önemli bir yer tutmaktadır. Kongrede karşılıklı diyaloglar ve çözüm önerileri büyük bir mutluluktur. Asıl amaç kaynaşmak ve birleşmektir. Bu da başarılı, hedeflere ulaşıldı. Kongrede yer alan herkese teşekkürler.

Seda Birinci (ÇEEİ, 4.sınıf): Düzenlenen bu kongre ve Fişek Enstitüsü çocuk fotoğrafları, çocuk haklarının savunulmasında önemli bir yer edinmiştir. Çalışan ve küçük yaş gruplarındaki çocuklarının emeğinin korunması amaçlanır. Bu kongre sosyal sorunların ortaya konması ve çözüm üretme yolları açısından verimli geçmiştir. Diğer üniversitelerden gelen hocalarımız ile birlikte bu kongrede yer almaktan çok mutluyum. Teşekkürler.

Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi tarafından düzenlenen 13. Ulusal Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Kongresi kapsamında fotoğraf ve karikatür sergisi açıldı. Kültür Merkezi Sanat Galerisinde açılan sergide, Fişek Enstitüsü'nün "Çalışan Çocuklar Üzerine" yapmış olduğu fotoğraf ve karikatür yarışmasında ödüle layık görülen 62 eser yer aldı.

Ünal Girgin (ÇEEİ, 4.sınıf): Emeğin sömürüldüğü, sosyal sorunların arttığı günümüzde Fişek Enstitüsü'nün fotoğraf sergisine ev sahipliği yapan ÇEEİ bölümüne bu konularda duyarlı olması nedeniyle teşekkür ederim. Daha güzel ve barış dolu bir dünya dileğiyle...

Handan Demir (ÇEEİ, 4.sınıf): Bölümümüzün adıyla düzenlenen bu kongreye katılmaktan ve kongrede görev almaktan çok mutluyum. Ülkemize ait tüm sorunlar özellikle ekonomi sorunları iki oturum halinde sunuldu. Veriler, tablolar, büyüme oranları gösterildi. Kayıtdışı ekonominin yarattığı sorunlar, formel sektöre çevirmekteki stratejiler anlatıldı. Fişek Enstitüsü'nün düzenlemiş olduğu fotoğraf koleksiyonu katılımcılara gösterildi. Katılımcılara, hocalarıma, Fişek Enstitüsüne ve görev alan arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Elif Cebeci (ÇEEİ, 4.sınıf): Üniversitemizde ilk defa düzenlenen ÇEEİ kongresine katılmaktan ve görev almaktan çok mutluyum. Kayıtdışı ekonominin zararlarının ve kayıtçı ekonomiye katılımın gereklerinin anlatıldığı iki oturumlu kongre ve Fişek Enstitüsü fotoğraf sergisi bizim için çok yararlıydı. Farklı üniversitelerden gelen hocalarla tanışmak bana mutluluk verdi.

Esengül Güçlü (ÇEEİ, 1.sınıf): Cumhuriyet Üniversitesi'nde yapılan ÇEEİ kongresinde Fişek Enstitüsü'nün hazırlamış olduğu çalışan çocuk fotoğrafları sergisinde görev alma fırsatı buldum. O fotoğrafları incelediğimde gördüm ki, fotoğraflar, birçok kişinin gördüğü ve dönüp bakmadığı çocuklardan oluşuyordu. Fotoğraflara ilk baktığımda olağan karşıladığımız o çocukların, gözlerine bakıldığında o hüznün perdesi apaçık ortadaydı. O küçük yaştaki çocukların sırtlandığı büyük yük. Şimdi bir düşünmek gerek: O küçük yaştaki çocuklar mı olgun, yoksa biz mi? Bu sergiyi bize görme şansı veren herkese teşekkür ederim.

Oktay Çınar (ÇEEİ, 1.sınıf): Kongreye katılmaktan ve orada bulunmaktan mutluluk duydum. Diğer üniversitelerden katılan öğretim görevlilerinin konferans konuşmalarını dinlemek ve sonrasında şehir, üniversite ve bölüm hakkında birebir sohbet etmek ayrı bir güzeldi. Ayrıca Oya Fişek'in başkanlığını yapmış olduğu Fişek Enstitüsü Çalışan

şan Çocuklar Vakfı fotoğraf sergisi konferansa ayrı bir güzellik kattı. Konferansa katılan tüm hocalarımıza teşekkür ediyorum.

Burcu Özcan (ÇEEİ, 1.sınıf): Cumhuriyet Üniversitesi'nde ÇEEİ kongresinde sergilenen Fişek Enstitüsü'nün hazırlamış olduğu "çalışan çocuk" fotoğraflarını görme fırsatı buldum. Çocuklarda, geleceğimizin parlayan yıldızlarında, o hüznü, o gerçek yaşanmışlıkları fotoğraflara baktığı zaman gördüm. Artık çocuklara bakarken sadece bakmayı değil, görmeyi öğrendim. O çocukların sessiz haykırıları o fotoğraflarla ses buldu. Bunu sağlayan herkese katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Genç sosyal politikacıların izlenimleri, hem bilimsel etkinliklerin ve hem de onlarla bütünleşen sanatsal etkinliklerin ne kadar önemli ve yönlendirici olduğunu ortaya koyuyor. Sorunları gözler önüne sermede sanatın rolü, bu kongrede bir kez daha kanıtlandı. Bir teşekkür de bu fotoğrafları çeken sanatçılara ...

Dostluk, Güzellik, Dayanışma ve Paylaşım Gelişiyor

DOSTLUK

Değişik koşullarda yaşayan ve öğrenim gören gençlerin birbirini tanıması, diyalog kurması çok önemli. Yoksa, günümüzde, duvarlar örmeye, kümeler arasında uçurumları derinleştirmeye hevesli insanlar var. Toplumdaki çarpıklıkları, hedef şaşırtarak başka çarpıklıklarla örtmeye çalışan insanlar var. Bu topluma zararlı eğilimleri, törpülemenin tek yolu, insanları birbirine yaklaştırmak.

Dostlar edinmek... Yeni ufuklara yelken açmak ...

Nesibe Aydın Okulu öğrencileri ile Boztepe'nin genç kızları işte böyle bir buluşma ve etkileşimi ortaya koydular. Söyleşiler, oyunlar birlikte yenilen yemekler dostluğu pekiştirdi. Önce Nesibe Aydın Okulu'ndan bir grup kız öğrenci, Boztepe'yi ziyarete geldi. Bu yıl da, onların daveti üzerine, Boztepe'li genç kızlar, Gölbaşı'na Nesibe Aydın Okulu'na dostluk ziyaretinde bulundular. Bu düzeyli beraberlik için Nesibe Aydın Okulu'nun öğretmen ve öğrenci dostlarımıza teşekkür ederiz. Önümüzdeki yıllarda da, bu dostluğun yeni yeni etkinliklerle derişleşmesini dileriz.

DOSTLAR, EKSİK OLMAYIN

Hepimiz aynı gemideyiz ve aynı geminin yolcusuyuz. Nasıl bu yolculuk yalnız yapılamazsa, işte mücadelemiz de dostlar olmadan olmaz. Bazen bir kısa mektup, bazen bir çift söz o dostluğun derinliğini ve eskiliğini ortaya koyar. İşten Ümit Sariaslan dostumuzun mektubu da böyle, ansızın çıkıp geliveren bir sevgi yumağı. Bu iletiyi sizlerle paylaşarak moral vermek istiyoruz :

"Sevgili Dost, Değerli Yurttaş, Sorumlu Aydın,

Ellerinize sağlık. Ta elime alabildiğim "ilk" sayısından bu yana, bir nitelik ve düzey örneği olması yanında yayımlayageldiği yazı ve yazın ürünleriyle olmazsa olmazlardansınız. İyi ki varsınız, iyi ki o imecenin çemberini kurmuşsunuz; gide gide büyüyecek Anadolu şenliğine dönüşecek bir çember. Öyle etkili ve namuslu, güzel, içten ve onurlu. Dolu ve disiplinli. Aşk'olsun hepinize. Zaman zaman kabaran bilinç ve duyarlılıkla bu ve benzeri sevgi sözleri ilettim. Ama ne söyledimse yürekten.

...

Bu sayınızla da okurunuzun yaralı yüreğini yaktınız yine! Ne oldu, diyeceksiniz. "İki Buçuk" adlı unutulmaz öykü var ya ondan söz ediyorum.

O altın öykü üzerine bir yazı yazıp; dahası kimi yayın organlarında yeniden yayımlanmasını düşlemekle birlikte, okur okumaz derginin kıyısına düştüğüm notları size iletmek istiyorum. Ta 2008 başında yazdığınız "Perşembenin gelişi çarşambadan bellidir" başlıklı yazınıza vermeyi bekleyen (!) karşılığın yükü orada duradursun; bu altın öykünün şavkıyla sarsılmış tinden bir selamı size daha fazla geciktirsem ayıp katmerlenir!

Bir kere bu adı şimdiye değin tanıyıp öykülerini okumadığım için son kerte üzgün ve mahcubum. Ama ne yapayım?! Oku oku yaz, yaz yaz oku, var mı bu çilenin sonu?.. Her şey bir yana, "İki Buçuk"un çemberinde dilimizi ve dilimizde göveren duyarlığımızı bu kerte ustaca harmanlayıp, bize unutulmaz bir dil ve anlatım şöleni yatan; ama bu şölenin çatısını acının ve acıyla karılı bir

toplumsal tarihin hamurundan kesen Usta Yazara yürek dolusu sevgi, saygı. Durup durup okunacak bir altın öykü bu.

R. Halit'ten R. Nuri'ye, S. Ali'den K. Bilbaşar'a, O. Kemal'den F. Baykurt'a... Sait Faik'ten Haldun Taner'e... O. Kutlar'dan Y. Atılgan'a... E. Öz'den S. Soysal'a... aklıma düşüdüğüveren şavkıyla unutamadığım öykülere haksızlık etmek istemem; ama, gelin görün ki o öyküler kadar çarpıcı bir öykü bu da. O kerte yalın, bir o kadar sarsıcı. İki sütunda içine aldığı (kuşanıp-kuşattığı) tarihsel ve toplumsal derinlik üzerinde yükselen bir dil destanı ve anlatı anıtı gibi duruyor karşımda. Ö. Seyfettin tadı ve terazisinde yer yer... Türkçe'de, Türkiye'de büyük bir öykü damarı ve geleneği var, ve ustaları tabii.

Söz cambazları duymasın; dile can veren, canı can kılan yazarlardan söz ediyorum. Canı candan dillendirenlerden. Bu altın öykünün değerli yazarı gibi. Ona da, size de bu fırsattan yararlanarak dilden sevgi, saygı. İçtenlikle. Ümit Sariaslan. "

GÜZELLİK

(YENİ MİNİ MİNİ DÖRTLER KAPIYA DAYANDI)

Karnesini alan 3.sınıf öğrencisi Boztepe'li genç kızlar, anneleri ile birlikte soluğu "Genç Kız Evi"nde aldılar. Hem kayıtlarını yaptırdılar ve hem de yaz etkinliklerinden yararlanacaklar. Daha önce ablalarından buradaki çalışmaları bilenler ile uzunca bir süredir duvarın üzerinden içeri de olup bitenleri merakla izleyen küçükler artık aramızda. Onlar erdi muradına, darısı daha küçüklerin başına.

DAYANIŞMA

(İŞÇİ SAĞLIĞI İŞ GÜVENLİĞİNDE EN İYİ UYGULAMA)

Fişek Enstitüsü'nün işyerleri için 1982 yılından beri geliştirdiği, Ortak Sağlık Güvenlik Birimi uygulaması sürüyor. Çalışma Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın bu alandaki yönetmeliklerine; yine İSGÜM bünyesindeki yerinden yapılanma ve gezici röntgen-muayene araçlarıyla destek hizmetlerine de esin kaynağı oluşturuyor.

Enstitü bu uygulamasıyla ilklere imza attı:

- ▲ 1982 : Küçük işyerlerinin işyeri hekimliği uygulamalarından gönüllü ve ortaklaşa yararlanmaları,
- ▲ 1984 : Çalışan Çocukları bir odak grup olarak benimsenmesi,
- ▲ 1992 : Gezici birimlerle (Muayene, röntgen, odyometri, spirometri) hizmetin beslenmesi,
- ▲ 1992 : İşçi sağlığı iş güvenliği (ISIG) alanında çalışanları buluşturacak, bilgi ve deneyimlerinin paylaşılmasına olanak verecek bir süreli yayının (Çalışma Ortamı Dergisi) düzenli olarak çıkarılması,
- ▲ 1994 : İş güvenliği uzmanlığının işyeri hekimliği hizmetleriyle birlikte sunulması ve iş güvenliği sergievi çalışması,
- ▲ 1997 : Çalışan Çocuklar Vakfı'nın kurulması,
- ▲ 2007 : Küçük ölçekli işyerlerinin katılımıyla gönüllü İş Sağlığı Güvenliği Danışma Kurulu oluşturulması.

Bu ilklere imza, Enstitü'ye, 1996 yılında Birleşmiş Mil-

letler İnsan Yerleşimleri Konferansı'nda (Habitat II, İstanbul) En İyi Uygulamalar Sergisi'nde yer alma hakkını ve TC Cumhurbaşkanlığı'nı Takdir Belgesi'ni kazandırdı.

Binbir emekle örülmüş bir koza bu. Çok sağlam. Çünkü önemli bir gereksinmeyi karşılıyor ve işçi-işverenler bunun bilincinde. Böylesi bir uygulama bir standart ortaya koyduğu için aynı zamanda, daha geri düzeydeki uygulamaya da gelişme olanağı veriyor.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 2007 Ortak Sağlık Güvenlik Birimi (OSGB) uygulamasından sonra, abonelerimiz arasında, 50'den fazla işçi çalıştıran işyerlerinin sayısında artış oldu. İş güvenliği mühendisi çalıştırmaya da yönelişler arttı. Bunu görme muayeneleri, kan tahlilleri, portör raporları, İSİG risk değerlendirmesi ve eğitimler izledi. Bu hizmet yelpazesinin genişletilmesi, saydığımız hizmetleri işyeri özelliklerine göre sunulmasının da olanaklı kıldı. Gerek maliyet ve gerekse işyerlerinin önüne kadar giden hizmetler, "mazaret"leri ortadan kaldırdı ve yararlanımı arttırdı.

Onun için Fişek Enstitüsü'nde, en iyi uygulama gelişerek sürüyor; emeği geçen ve sahiplenerek çok önemli katkıda bulunanlara teşekkür ediyoruz.

PAYLAŞIM (BAŞAK'IN YUTMOGRAFI)

27-30 Mayıs 2011 tarihleri arasında, Ankara'da Çankaya Belediyesi Çağdaş Sanatlar Merkezi'nde Başak Çetin, Vakıf yararına fotoğraflarını sergiledi.

Başak Çetin, fotoğraflarını ve gezi anılarını www.yutmografim.com adresinde yıllardır bizlerle paylaşıyor. Bu kez bir seçki ile karşı karşıyayız. Yutmograftan seçilen fotoğraflar ve onları süsleyen yine Başak Çetin'in şiirleri var.

Ona hem gözümüze-gönlümüze seslendiği için, hem de çalışan çocukları düşündüğü için teşekkür ediyoruz.

SÖZCÜKLER

.I.

Sözcüklersiz yaşamlar var
Sözcüklersiz aşklar,
Sözcüklersiz ayrılıklar,
Sözcüklersiz çığlıklar,
Sözcüklersiz sevinçler,
Fakat en güzeli, sözcüklersiz bakışlar...

.II.

Sözcüklersiz eylemler var hayatta,
Sözcüklersiz direnişler,
Sözcüklersiz çekip gidişler,
Sözcüklersiz özür dileyişler,
Sözcüklersiz dokunuşlar yüreklere...

.III.

Sözcüklersiz bir dil var bu dünyada,
Sözcüklersiz konuşan insanlar..
Sözcüklersiz sevebilen yürekler var,
Sözcüklersiz ağlayıp,
Sözcüklersiz gülebilen...
Bilmek gerek bu dili,
Anlayabilmek için
O güzel, o naif yürekleri ...

ÇALIŞMA ORTAMI

BİRİLERİ BİR ŞEYLER

Göz görür,
Yürek hissender,
Akıl düşünür,
Beden eyler.

Gözün görmesini,
Yüreğin hissetmesini,
Aklın düşünmesini sağlar
Birileri ve bir şeyler...

SÖZCÜK MEZARLIKLARI

Mezarlıklar var insanın içinde
Sözcük mezarlıkları...
Kimi söylenmeden ölüp gitmiş,
Kimi doğarken ölü doğmuş sözcükler.

Kimi kır çiçekleriyle bezenmiş,
Kiminin önünde kara çelenkler,
Kimi söylenmeden ölüp gitmiş,
Kimi doğarken ölü doğmuş sözcükler...

SICAK - SOĞUK

Metal sanayi soğuktur, metal sanayi siyah...
İmalat kısmı siyahtır, nasırlı eller siyah...
İmalathaneye sac gelir, profil gelir.
Hepsi de ya gri ya siyah...
Uzaktan bakarsın, siyahtır insanların yüzleri.
Metal soğuktur, yüzler soğuk...
Oysa renkler vardır gözlerde,
Sıcak...

İKİ DAKİKA DÜŞÜN

Tehlikeyi Tanıyalım

Su Sızdırmazlık İzolasyonu veya Boya Yapılması

Mustafa TAŞYÜREK*
(mustafatasyurek@fisek.org.tr)

Durum: İşçiler 4-5 m yüksekliğindeki bir çalışma platformu üzerinde su havuzunun iç yüzeyine fırça yardımı ile dayanıklılığı artırmak su sızdırmazlığını sağlamak için izolasyon maddesi sürmektedir.. İşçilerin bu çalışma sırasında karşılaşılabileceği tehlikeyi tanımlayabilir misiniz ?

Neler Olabilir ?

1. İşçi çalışma platformundan düşerek ciddi şekilde yaralanabilir.
2. İşçi(ler) kullandıkları kimyasalın koku ve buharından etkilenebilir.
3. İşçi (ler) çalışma platformuna çıkarken veya inerken düşebilir..
4. Çalışma platformu devrilebilir.
5. İşçi elindeki fırçanın uzatma sopasını altında çalışan işçiye vurabilir.
6. İşçilerin gözüne kullandıkları kimyasal veya toz kaçabilir.

> Yanıtı 7. sayfada

* Kim. Müh., İş Sağlığı+İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı
Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi (1978-1985)
İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Denetim Kurulu Üyesi

ÇALIŞMA ORTAMI DERGİSİ BİLİMSEL DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Şeyda AKSEL
Prof. Dr. Yasemin GÜNAY BALCI
Jeom. Erdoğan BOZBAY
Prof. Dr. Ayşen BULUT
Ecz. Dr. Ayçe ÇELİKER
Prof. Dr. Murat DEMİRCİOĞLU
Prof. Dr. Necati DEDEOĞLU
Dr. Seyhan ERDOĞDU
Mak. Y. Müh. Aykut GÖKER
Prof. Dr. Bahar GÖKLER
Dr. Uğur GÖNÜL
Prof. Dr. Güler Okman FİŞEK
Prof. Dr. A. Gürhan FİŞEK
Prof. Dr. Hamit FİŞEK
Prof. Dr. Kurthan FİŞEK
Oya FİŞEK
Prof. Dr. Alpaslan IŞIKLI
Prof. Dr. Ali Esat KARAKAYA
Prof. Dr. Müge ERSOY KART
Prof. Dr. Muammer KAYAHAN
Prof. Dr. Ahmet MAKAL
Prof. Dr. Ferhunde ÖZBAY
Prof. Dr. Nevzat ÖZGÜVEN
Prof. Dr. Şerife Türcan ÖZŞUCA
Mümtaz PEKER
Prof. Dr. Sarper SÜZEK
Kim. Müh. Mustafa TAŞYÜREK
Dr. Engin TONGUÇ
Prof. Dr. İsmail TOPUZOĞLU
Mim. Y. Müh. Cihat UYSAL
Prof. Dr. İsmail ÜSTEL
Dr. Ecz. Leyla ÜSTEL

ÇALIŞMA ORTAMI DERGİSİ BİLİMSEL DANIŞMA KURULU'NUN YİTİRDİĞİMİZ AMA HEP ARAMIZDA OLAN ÜYELERİ

Doç.Dr. Ömer Tunç SAVAŞCI
Prof.Dr. Cahit TALAS

İÇİNDEKİLER

- **YAYIN DÜNYASI**
Çocuk Gelinler 2
- **DAMLA**
"İnsan Uyur, Tehlike Uyumaz" 4
A. Gürhan FİŞEK
- **BASINDAN**
Nükleer Kazalar 6
- **TOPLUM**
Perdeler Kapalı Kaldı 7
Erdoğan BOZBAY
- **BÜYÜTEÇ : Kaçak Göçmen İşçiler**
'Kaçak' Göçmen Kavramı Üzerine 8
Taner AKPINAR
Türkiye'nin "Görünmeyen" Emekçileri:
Yabancı Göçmenlerin Çalışma Hayatlarına Genel Bir Bakış 10
Görkem DAĞDELEN
Eski Doğu Bloku Ülkelerinden Türkiye'ye Düzensiz Göç
ve Kadın Emeği 13
Çağla Ünlütürk ULUTAŞ
- **YAŞAM**
Kedi Gözü 15
Servet ŞENGÜL
- **SOSYAL POLİTİKA**
Sivas'ta Bir Kongre Bir Sergi ve Gençlere Erişmek
(13.Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Kongresi ve Fişek Enstitüsü
Çalışan Çocuklar Vakfı Fotoğraf ve Karikatür Sergisi) 17
Taner AKPINAR
- **VAKIF HABERLERİ**
Dostluk, Güzellik, Dayanışma ve Paylaşım Geliyor 20
- **BULMACA**
İki Dakika Düşün: Tehlikeyi Tanıyalım
Su Sızdırmazlık İzolasyonu veya Boya Yapılması 23
Mustafa TAŞYÜREK

Kütüphane

Musret H.Fişek Bilim ve Sanat Ortamı

<http://kutuphane.fisek.org.tr>

- **Sahibi:** Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi
Vakfı Adına
A. Gürhan FİŞEK (e-posta: agf@fisek.org.tr)
 - **Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:**
A. Gürhan FİŞEK (e-posta: agf@fisek.org.tr)
 - **Yönetim Yeri:** Selanik Cad. Ali Taha Apt. 52/4
Kızılay 06650 ANKARA (e-posta: bilgi@fisek.org.tr)
Tel: 0312 419 78 11 • Faks: 0312 425 28 01 - 395 22 71
 - Web sayfası: www.fisek.org.tr
 - Çalışma Ortamı Dergisi'nde yayınlanan yazılar,
resimler kaynak gösterilerek kullanılabilir.
 - Bu dergide yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.
- Bu bir HAKEMLİ dergidir.**

- Çocuk Dostu'muz olanlara dergi ve kitaplarımız
düzenli olarak gönderilmektedir.
Sizleri de **Çocuk Dostu'muz** olarak görmek isteriz.
 - Çalışma Ortamı Dergisi iki ayda bir yayınlanır.
(Yerel Süreli Yayın)
• ISSN 1302-3519
 - Sayı: 117 • Temmuz - Ağustos 2011
• Ücretsizdir
 - **Yapım ve Basım:** Büyük Anadolu Medya Grup
İstanbul Cad. Elif Sk. Sütçü Kemal İşhanı No:7/188
İskitler 06060 ANKARA
Tel: 0312 384 30 70 (Pbx) • Fax: 0312 384 30 57
- Baskı Tarihi : 20 Temmuz 2011**